

Lauris Gundars

VIEŅĀDAS ASINIS

Rūdolfā Blaumaņa motīvi

©2014

DARBOJOŠĀS PERSONAS

Juris Zemītis (58) Danderu māju saimnieks

Marija

Mare

Marī (23) viņa meitas, kuras citi redz tikai pa vienai.

Pēteris Vītols (24)

Matīss Liepa (26)

Made (56)

Jēkabs (65)

Līze (40)

Andžs (32)

Annule (20)

Grietele (19)

I CĒLIENS

1. aina

Danderu mājas, saimes istaba. Pusdienas laiks.

Šeit viss vienā telpā – plīts, ēdamgalds, skapji, kumode, kalpu gultas gar malām, pulkstenis pie sienas, mazi, bet spodri logi. Gandrīz gar visu vienu sienu iespaidīga krāsns un mūrītis.

MARIJA, MARE un MARĪ klāj garo saimes pusdienu galdu. Kaut viņas ir ļoti dažādas, ģērbušas visas trīs vienādi. Arī darbu meitas dara raiti un saskaņoti. Marija ir galvenā, taču tas nav samanāms vien pamazām.

Paredzama putra ar speķa mērci. Galda vidū gozējas ļoti liels maizes klaips, kurš griežams vien ar lielu un asu nazi – to enerģiski šķēlē MARĪ.

MARE aizrautīgi pušķo galdu ar sausiem ziediem.

MARĪ. Paliks viņš!

MARE. Nepaliks!

MARĪ. Paliks!

MARE. Nepaliks!

MARĪ. Paliks, saku!

MARE. Šoreiz ne!

MARĪ. Paliks gan!!! Tā ir Matīsa smēde: viņam nav jāvazājas apkārt kamēr jūs tur ar Pēterīti uķināties!

MARE. Bet Matīss jau pats vienmēr iet laukā, tikai tu saki, lai paliek!

MARĪ. Tas ir pareizi, pieklājīgi.

MARE. Ļauj mums ar Pēteri vienu pašu reizīti palikt vieniem, lūdzu! Lūdzu!

MARĪ. Pēterim ir mīkstas rokas!

MARE. Bet viņš nestaigā melnu muti, nesmird vienmēr pēc sviedriem!

MARĪ. Matīss strādā! Kalējam baltam jābūt un smaržīgam?

MARE. Un Pēteris nestrādā?! To pat tēvs nevar noliegt!

MARIJA. Klusāk!

MARĪ. Zini, es tev vienreiz vienu lietu pateikšu!... *(pēc pauzes, par ziediem uz galda)* Par šitiem taviem lokiem viss pagasts smejas, vēderu turēdami!

Danderos drīz zupu no puļenēm vārīšot!

MARE. Nu, nu, nu?! Nu, saki, saki vienreiz, ko tad tu tādu gribi teikt man, saki!

MARĪ. Tā ir, kā tēvs saka – Pēterim tikai mantu vajag!

MARE. Nav tiesa!

MARĪ. Nav?! Ko viņš tur plūpināja, kad sāku par bēgšanu?

MARE. Bet pareizi viņš saka – uz kurieni?!

MARĪ. Nē, tā viņš nesacīja vis!

MARE. *(Marijai)* Bet pareizi viņš saka – kam tad tie Danderi paliks, ja mēs kaut kur bēgam? Vienīgā meita!

MARĪ. Bet lai tak paliek pagasta nabagiem! Ja jau viņam to mantu ne, bet tikai meitu vajag? Divi jauni, stipri cilvēki, rokas, kājas iespraustas pareizajos galos – sastrādās sev jaunas mājas!

MARE. Bet Matīss gan pamestu visus savus āmurus un laktas un drāztos nezin uz kādu pasaules malu meitas dēļ, ja?

MARĪ. Jā!...

MARE. *(smejas)* Ahhh, tomēr Matīsa smaka ir tas daiļākais pasaules aromāts!...

MARĪ. Nav jautāts, bet viņš ir citāds! Brauktu, skaidrs. Ja jautātu.

MARE. Ko tad nejaudā?! Noliec to nazi, es saku!

MARĪ. Un pajautāšu arī! Pajautāšu!

MARE. *(mēdās)* Vai tu mani gribi? Vai tu mani ņemsi? Še!...

MARIJA. Ko tad tas dos – viņš arī tēvam nebūs labs: nav Sieriņmārtiņš ar visiem saviem ērberģiem. Kalējs tas pats kalps vien ir. Labāk nesākt – sāpēs pēc tam.

MARĪ. Jā sviedrains, bet varbūt tieši tas man arī patīk?

MARE. Danderiem neviens labāks par Pēteri nav – tikai viņa šiverēšanās dēļ tēvs pēdējos gadus dzīvo kā niere taukos. Atlaist tādu priekšstrādnieku!

(*Marijai*) Pasaki, lai viņa vienreiz liek to nazi nost!

MARĪ. Ja Pēteris tik ļoti gribētu divatā vien, viņš taču pats teiktu Matīsam, lai tinās laukā, ne?

MARE. Viņš... Tā ir Matīsa smēde, tas nav pareizi, pieklājīgi... Kur tad lai mēs vēl tiktos, lai tēvs nelūrās?...

MARĪ. Mežā vējš pūš, skujujas pakaļā duras?

MARE. Tu spēj iedomāties, ka varētu ar Matīsu nodzīvot līdz sirmiem matiem?... Bet ar Pēteri var.

Negaidīti Marī iecērt nazi galdā, gumst.

MARĪ. Varbūt es negribu... nemaz negribu līdz sirmiem matiem?

MARE. Bet tie jau būs, mīļā, būs...

Marija strauji skauj abas – viņas nepretojas, pat vēl ciešāk iespiežas tās azotē.

MARIJA. Būs jau labi...

MARĪ. Nevaru es vairs, nevaru – gads jau Saulgriežos apkārt, bet nekas nemainās...

MARE. Tēvs ir tēvs – ko darīt...

MARĪ. Cik vēl ilgi?

MARE. Ko vien meita var darīt?

MARĪ. Gaidīsim, kad tētiņš nomirs.

MARE. Ko viens puisis tur var darīt?

MARĪ. Var! Var, zini!!!

MARIJA. Kuš, kuš, kuš, miers!

MARE. Tēvu?! Lai viņš pagalam?!

MARĪ. Var tā, var šitā, var vispār visādi, bet es vairs nevaru izturēt! Braukšu prom – viena pati, viena!

MARE. Uz kurienu tad?

MARĪ. Es tev kaut ko jautāju?!

MARIJA. Kuš, kuš, kuš...

MARĪ. Tu tā kā mamma!...

MARIJA. Es arī esmu mamma – man tā daždien šķiet. Vakar spogulī skatos: es jau tāpat eju, smeju...

MARĪ. Veca paliec.

MARE. Mamma bija nelaimīga?

MARIJA. Kāpēc tu tā domā?

MARĪ. Skaidrs, ka bija – pie šitāda vīra.

MARIJA. Nav jau tēvs slikts.

MARĪ. Es tūlīt vemšu!

MARE. Un Pēteris ir smukāks.

MARĪ. Vemju!!!...

MARIJA. Varbūt tēvs vēl pārdomās par to Jaunā gada nakts ballēšanos.

MARE. Mēs taču būtu viņu tā piedzirdījuši! Varbūt vēl pārdomā.

MARĪ. Nekad viņš neko nepārdomā. Bet varbūt tā ir tāda zīme – nu, ka Matīss ir tas īstais?

MARE. Nebūs vairs tādas izdevības.

MARIJA. Es palaidu Pēterim ziņu, ka jāizdomā kaut kas cits.

MARĪ. Jau palaidi?

MARE. Paldies!!!

MARĪ. Un Matīsam?

MARIJA. Nevar sēdēt uz diviem krēsliem reizē.

MARĪ. Pamēģināt var.

MARE. (*Marijai*) Tev arī pacietība galā?

MARIJA. Laiks, ir laiks.

MARĪ. (*lūkojas pa logu*) Nāk!

MARE. Par ātru! (*par pulksteni*) Nav vēl zvanījis.

MARIJA. Viss jau gatavs.

Veroties durvīm, istabā nāk iekšā ZEMĪTIS un MADE – viņam rokā māla krūka ar kādu dzērienu, Made stiepj nopakaļ redzami smagu kasti.

MARIJA. Saklāts.

ZEMĪTIS. Neredzu, vai...

MARIJA. Bērzu sulas?

Zemītis neko nesaka, vien iedzer no krūkas malku, ko gan mirklī spļauj laukā.

MARIJA. Skābas?

Zemītis klusējot tomēr liek krūku galdā. Marija, Marī un Mare dodas uz durvīm, lai ietu laukā.

MADE. Tēvs jau negribēja, karstumā viņam paspruka – par to mantu: ne izslēgs no mantojuma, ne nu kā. Vai ne, tēvs?... (*Zemītis izliekas, ka nedzird*)
Vienīgā meita – vai tad mājas pagasta nabagiem atdos, vai? Sašūmējās, tu tak saproti, vai ne? Viņam arī nav viegli... Marij!...

Marija gan strauji dodas pie Zemīša, skūpstā tam roku.

MARIJA. Paldies.

MADE. Nu, redzi, tēvs!

ZEMĪTIS. (*par galdu*) Viena krūze trūkst – no plaukstām kāds dzers, vai?

Marī veikli ņem vēl vienu krūzi no kumodes, liek uz galda. Mare gan jau ver durvis – viņai nopakaļ laukā arī Marija un Marī. Prom.

MADE. Nu, re, un tu baidījies!

ZEMĪTIS. Tev kāds ko prasīja?! Par izsmieklu!

MADE. Pats teici: ja varētu to vakardienas bļautīšanos atsaukt, tu dotu nezin ko.

ZEMĪTIS. Viņai jābaidās no manis!

MADE. Baidās taču – re, mīļi pateicās.

ZEMĪTIS. Kāpēc?! Ko tik mīļa? Vakar „*kaut tevi velli rautu!*”, šodien slienājas!

MADE. Viss tak labi iznāca – baidās, baidās! Vienas asinis taču.

ZEMĪTIS. Un ja nav?!

MADE. Nu gan muldies! Izspļauta tu!

ZEMĪTIS. Bet viņai... zini, pēdējā laikā tāda sajūta, ka tur divas Marijas vienā ādā iekšā: manas asinis un kaut kāda otra... spītīga! Ne par ko nebūs tā, kā viņai pašai labāk, neparko tak!... Tu man to kastī zemē nometīsi! Noliec!

MADE. Teici, lai kā acuraugu...

Zemītis metas ņemt no Mades rokām kastī, kuru tā visu laiku turējusi cik spēka. Taisot to vaļā, Zemītis gluži pārvēršas – smaida vienā smaidīšanā.

ZEMĪTIS. Iedomājies, vecais Sieriņš atvilksies te ar savu tizlo Mārtiņu – „*tā un tā, meitu tavu gribu!*”. A es saku – „*Ko ta, ko ta?*” „*Zemīti, tu kurls vai esi palicis?*”- šis. A es – „*Ko ta, ko ta?*”. Kurls, kurls, kā tu no šitāda kurls nepaliksi?! Akls ar!...

Zemītis ļoti uzmanīgi ceļ no kastes laukā jaunu, pamatīgu sienas pulksteni. Tikmēr Made jau metas kāpt uz ķebliša, lai celtu lejā veco, stipri mazāko.

ZEMĪTIS. Prātīgi! Notīrīs to lūzni, nolaizīs, kādam vēl iesmērēs! Es pats!

Tomēr, kad Made grib paturēt jauno pulksteni, Zemītis viņai pat tik daudz neuztic: visu dara pats. Made gan nerimstoši skrien nopakaļ viņa darīšanai, gan pa priekšu, arī smeļ Made Zemītim līdz, cik nu spēj.

ZEMĪTIS. ... *Zemīt, tu kurls esi palicis?*"- šis atkal. „*Ko ta, ko ta – truls es?*”
„*Kurls, es prasu?!*” . A es – „*Pats tu truls, Sieriņ-mieriņ!*” ...

Kad jaunais pulkstenis vietā, un tam piekārtas bumbas, Zemītis starojošs lūko to pa gabalu.

ZEMĪTIS. Redzēji, Sieriņam divreiz mazāks, trīsreiz. Bumbas viņiem kā... kā kaķa olas. A mums kā...

MADE. Vepra!

ZEMĪTIS. Ziloņa! Un zvana kā baznīca! „*Kurls, kaimiņ, kurls esmu palicis dēļ tā sava pulkstentiņa, he-he-he...*” .

MADE. Netikšķ!

Zemītis svinīgi dodas pie pulksteņa, novelk lejā vienu tā bumbu, palaiž pendeli – tikšķ skaļi. Tad Zemītis ļoti prātīgi bīda tā rādītājus, līdz tie sakrīt ar vecā pulksteņa rādījumu.

MADE. Laimīgs gan, ko?

ZEMĪTIS. Ja paskaita, cik maksā... Nē, nu, nekas tāds... Kur tā kaste?!

Marija steidz izvilkt no dziļās svārku kabatas kantainu kastīti – Zemītis ver to vaļā: tur iekšā ļoti resni cigāri.

ZEMĪTIS. Kad es šitos izvilksu, Sieriņš nošausies!... A es pats tikai: šim nemaz nepiedāvāšu, ko?

Zemītis smejas, liek cigāru kasti dziļi kumodes atvilktnē.

ZEMĪTIS. Te neviens neatradīs.

MADE. Zini, es te tā padomāju – nebūs labi, ja tu atteiksi ļaudīm to Jaunā gada ballēšanos. Tagad brīnīes?! To tu arī vakar nozvērējies: visa māja dunēja kā ņēmies!

ZEMĪTIS. *(par ziediem uz galda)* Bet paskaties – viņai tak tikai tie laksti galvā! Pēteris, Pēteris, Pēterītis! Un tad šis te atnāks, un te ēdīs, te dancos, spaidīsies! Un pas dies, ja es noliegtu, lai tieši viņš nāk! Ja ballēšanās nav, tad spaidīšanās arī nav.

MADE. Cik tad ilgi?

ZEMĪTIS. Kamēr pati sapratīs, kamēr apniks.

MADE. Kamēr veca paliks, mantinieka neviena...

ZEMĪTIS. Maksā viņš tev, vai?!

Zemītis nikni vāc nost no galda Mares kārtotos ziedus, met gružu spainī.

MADE. Nesmuks jau arī viņš nav...

ZEMĪTIS. Smuks?! No smukuma paēdīsi? Es esmu smuks? Esmu?!

MADE. Nu, neko...

ZEMĪTIS. Neesmu!! Ne jau tāpēc mani kāds precētu!

MADE. Tava Zelmiņa ņēma visnesmukāko pagastā.

ZEMĪTIS. Nē, nu es jau ne tieši par sevi!

MADE. Tu pats jau arī – ja viņai nebūtu bijušas tik zilas acis...

ZEMĪTIS. Zini, kas ir?! Visām sievietēm acis brūnas! (*rāda uz Mades krūtīm*).

MADE. Tu taču neesi tāds, Juri...

ZEMĪTIS. Kāds tad es esmu? Kādam tad man jābūt? Puņķim, galertam?! Nē, vecim! Un es esmu vecis! Neesmu?

MADE. Es taču neko nesaku!

ZEMĪTIS. Ubags znots, bet smuks!

MADE. Ko tu meitenes sirdij padarīsi...

ZEMĪTIS. Un tu pati? Tu, tu pati! Vai tad tu ne par kādu naudu nevarēji aizmirst tos savus... nu, tos brūtgānus, kas tev bija. Varēji!

MADE. Viens tomēr aizķērās.

ZEMĪTIS. Kur tad šis ir?

MADE. Mini.

ZEMĪTIS. Nu, zini... tas toreiz bija... es taču tev uzreiz teicu: tas būs tikai tāpat, vai tad ne? Vēl piemini tik vecas lietas! Cik sen tas bija! Neskaties nemaz tā! Es nopietni, bet tu...

MADE. Jēkabu gribu uz ballēšanos uzlūgt. Pareizāk, viņš grib pats pie manis ciemos...

ZEMĪTIS. Kā zini?

MADE. Teica.

ZEMĪTIS. Mēmais runāt sācis?!

MADE. Zīmi atlaida.

ZEMĪTIS. Vecs viņš ir!

MADE. Vientuļš cilvēks, pats piesakās...

ZEMĪTIS. (*pārtrauc*) Labi, pietiek tirināties – tūlīt visi būs klāt, krāmē bļodās.

MADE. Tad vismaz Saulgriežos Mariju vajag kaut kā mājās pieturēt – ja jau Jaunā gadā gulēsim.

ZEMĪTIS. Par agru viņai ar tiem taviem velliem ņemties – lai apprecas vispirms.

MADE. Varam jau šogad tāpat pasēdēt, padziedāt pie eglītes smuki.

ZEMĪTIS. Kā uz miršanu, vai?

MADE. Ne jau baznīcas ziņģes – varam savas kaut kādas uzvilkt.

ZEMĪTIS. Tas tak tavs kroņa numurs – visu gadu gaidi!

MADE. Nemaz tā negaidu. Veca sāku palikt.

ZEMĪTIS. Visi gaida! Vellu mātes vellu stāsti vellu naktī, ū-ū-ū!

MADE. Dažreiz sāku domāt, ka varbūt tomēr nav labi...

ZEMĪTIS. Priekš kam tad es tās bumbas pirku?!

MADE. Tāpēc?

ZEMĪTIS. Nu ka! Tu stāstīsi tos savus vellus, un te pēkšņi *bim-bom-bum-bam!*

Visas spiedz, kliez! Un tad parādās pats vells!...

MADE. Riktīgu teātri jau esi sagudrojis.

ZEMĪTIS. Ja Saulgrieži, tad īsti Saulgrieži ar īstiem velliem!

MADE. Kuru tad gribi piežmiest – Annuli vai Grieteli?

ZEMĪTIS. Kura tad mīkstāka?

MADE. Kas man daļas?!

ZEMĪTIS. Agrāk tev bija prieks, ka man prieks.

MADE. Jēkabu arī pasaukšu, labi?

ZEMĪTIS. Klau, kā tas ir ar mēmiem, ko?

MADE. Runā, ka tiem, kam dieviņš kaut ko vienu atņēmis, citu ko vietā dodot divtik.

ZEMĪTIS. Degunu?! Tas šim gan lielāks par galvu, ne?!

MADE. Degunu. Vienreiz pirtī redzēju...

Zemītis grib ko teikt, tomēr nepaspēj – durvīm veroties, kažokus nost vilkdami, istabā iekšā nāk mājnieki – ANDŽS, ANNULE, GRIETELE un LĪZE. Viņiem nopakaļ arī Marija, Marī un Mare. Visi gandrīz reizē pamana jauno pulksteni.

ANDŽS. Kas par bumbām!

ZEMĪTIS. Kā zilonim, ko?!

Zemīša smiekliem nepiebalso vien Līze, kura jau mirklī sēž pie galda, un Marija, Marī un Mare.

ZEMĪTIS. Tagad Līze vairs nevarēs gulēt un teikt, ka cipari mazi, jūk. Līz, dzirdi ar?

LĪZE. Ja kaķis trīsreiz dienā ceļam pāriet, vellus gaidi.

ZEMĪTIS. Cik tad tas kaķis šodien tev pārgāja?

LĪZE. Septiņas.

ZEMĪTIS. Divi velli ar astīti. Kur tik daudz brūtgānus liksi?

*Visi smejas, taču tad negaidīti skaļi jaunais pulkstenis zvana apaļu stundu
– izbīstas visi, izņemot Līzi. Bet tad jau visi smejas.*

ZEMĪTIS. Pie galda!

Visi sēstas, Zemītis galda galā.

ANDŽS. Tā šis visu nakti zvanīs?

ZEMĪTIS. Pats jaunākais ražojums – naktī stāv kluss, bet sešos pie darba. Kā dzīvs!

MADE. Lūgsim Dievu.

ZEMĪTIS. Drusku par velliem vēl. Es jau šogad nemaz negribēju, bet Made čīkst, ka vajag un vajag Saulgriežu naktī tos vellus atkal kutināt.

MADE. Nečīkstu, negribu es...

ZEMĪTIS. (*Annulei, Grietelei*) Bail, ko? Kad nācāt, zinājāt tak, ka mums tie velli katru gadu.

ANNULE. Tāpēc Līze... nu, tāda?

ZEMĪTIS. Līz, tu mums esi šāda tāda? Kas Līzei kaiš?

GRIETELE. Man bail!

ZEMĪTIS. Vienreiz gadā katram kārtīgi jāizbaidās, ne, Made?

MADE. Un Jaunais gads?

ZEMĪTIS. Lūgsim dievu!...

*Visi sadodas rokās, noliec galvas – katrs murmina ko savā nodabā zem
deguna.*

Vien Marija, Marī un Mare domā ko savu.

ZEMĪTIS. Marij?

Marija, Marī un Mare reizē paklausīgi noliec galvas.

ZEMĪTIS. Slavēts lai mūsu tēvs debesīs...

2. aina

Matīsa smēde. Pievakare.

Koši sarkana kvēlo ēze – tās gaisma viz uz MATĪSA kailajām krūtīm zem atpogātā krekla: viņš kaļ kādu ķeburu. Matīsam kustoties, pa smēdes sienām un griestiem lēkā garas, melnas ēnas.

Te ir arī PĒTERIS – tumšajā kaktā, kur viņš min plēšas. Pēteris ģērbies gaišā, plēšas viņa augumam un spēkam nedaudz par lielām - puisis ir aizelsies.

PĒTERIS. ... Kamēr vel ziema, kamēr aizsalis, es jau būtu uzcirtis to tiltu – Zemītim tas kā kauls rīklē: „*Tēvs un tēva tēvs braukuši pa Liepiņu tiltu, un tā tam, Pēterīt, jāpaliek.*”. Skops. Vajadzētu vienu nakti to Liepiņu tiltu nosvilināt – ko tad šis teiktu? Liepiņš jau arī labais. Bet es jau neesmu postītājs. To es Marijai kā pirmo lietu teicu: ja nebūs jauna tilta, ja mēs braukāsim uz pļavām tās verstis apkārt, bagātību mums redzēt kā savas ausis. Man, redz, viņa mantu vajagot! Nē, nabags jau viņš nav, bet es taču arī tomēr esmu... Nu, pasaki, kāds šaubās, ka es varētu tos Danderus pavilkt? Neviens! Zini, Dzirnavu Jukums pareizi teica: „*Zemītis tevi atlaida par pārāk labu strādāšanu!*”. Marija jau domā, ka viņas... nu, mūsu abu dēļ, ka mums tur tā viss sagriezās, bet patiesību jau ļaudīm nenoslēpsi: priekš kam Zemītim tāds cilvēks blakus, pret kuru viņš melns un maziņš? Es toreiz nosolījos, ka tā tas nepaliks. Man mantu vajagot? Es pazudīšu? Vari to iedomāties?... Pieņemsim, Marija nebūtu tā uz mani iekritusi – es pazustu?... Lepnākais saimnieks pagastā, tikai bez tilta! Skopākais. Un kāds tas šķūņa jumts? Savā laikā es jau trīs reizes esmu meitas dzinis augšā lāpīt! Visi smejas, ka meitas, bet tās līstes tak vīra svaru nemaz neturētu... Nu, tu kaut ko izdomāji?...

Pēteris beidz mīt plēšas, taču Matīss Pētera jautāto, šķiet, nav dzirdējis – viņš klusēdams strādā tālāk.

PĒTERIS. Es jau viņai saku – ko tad mēs varam vēl izdomāt? Tā piedzirdīšana Jaunā gada naktī būtu īsti vietā. Nē, es brīnos, kā es vispār uz to piekritu, bet ko tad vēl? Bet iedomājos: ja kāds kādreiz uzzinātu, kā mēs veco pa dzērumu esam pierunājuši ļaut precēties, vai tad kāds varētu teikt, ka tas ļoti slikti? Kuram mute vērtos? Neviens taču nav akls... Varbūt tomēr tā

darām, kā Marija pašā sākumā bija sadomājusi? Varbūt nav nemaz tik traki, kā tu saki, ko?...

Matīss dodas uz mīt plēšas pats, tomēr Pēteris jau metas atpakaļ: min cik spēka.

PĒTERIS. ... Ja mēs to uzbrukšanu sarīkotu mežā aiz Vendeļu dīķa? Man ir tāds aitas kažoks, ar ko zirgus sedzam: ja tu to uzmestu plecos, neviens pat pēc iešanas nepateiktu, ka tas tu. Un nekas jau nav jārunā, es izdomāju! Cepure uz acīm, izlēksi no eglēm, nāksi šim virsū kā tāds pūķis un viss: es jau uzreiz metos no tā lielā šķūņa puses vecajam palīgā. Ja tev nebūs nekāds sitamais – kā Marija sacīja, tad būs ļoti ticami, ka esi no manis nobijies. Es ņemšu cūku gāžamo vāli. Ja ņemtu bisi, šis uzreiz prasītu, kur tad es gājis ar šaujamo pa nakts melnumu: tas neder. Ar vāli eju pie... šitais jāizdomā: pie kā es taipusē varu iet, lai ticami? Neviena tur tālāk nav... Bet citur rīkot šitādu cirku arī nevar: pārāk daudz ļaužu apkārt, tev taisnība. Bet tad gan viņš būtu man pateicīgs, ne? Kurš nebūtu – tāds vells tev mežā nāk virsū, un tad es... tad kāds tevi paglābj... Nē, skaidrs, ja iznāk greizi, šis var vēl sirdsklauves dabūt... (*beidz mīt plēšas*) Klau, kas ar tevi šodien? Vecais tev neatlaiž īres naudu, lai tu mani izšvimpētu, ne? Cik tev tā rente šogad ir par smēdi? Tāpēc? Kas klusē, tas... Ko tu domā? Matīss?!

MATĪSS. Par Mariju.

PĒTERIS. Bet tu... tu solīji!...

MATĪSS. Kas solīts, solīts.

PĒTERIS. Bet mēs ar Mariju... Viņa man ir... es viņu... man nav neviena cita cilvēka šai pasaulē, pat mamma ne! Tu nemaz iedomāties nevari, kā mēs viens otru abi... Viņas dēļ es varu... nezinu, visu izdarītu!... Tu solīji!...

MATĪSS. Solīju jums palīdzēt, un palīdzēšu. Par Mariju domāju, par tevi.

PĒTERIS. (*smējas*) Ui, es jau sadomājos nezin ko, atvaino! Es taču... nu, muļķis! Draugs, draugs, paldies, ka tu palīdzi! Es sadomājos, ka varbūt tu pats pēkšņi Mariju... iedomājies? Es taču muļķis esmu, vai ne?

MATĪSS. Karstums plok.

Pēteris ņemas mīt plēšas tālāk.

PĒTERIS. Bet, Matīs, es tā dažreiz iedomājos: mēs gandrīz vai draugi esam, bet tu taču nekad neesi stāstījis par saviem meitīšiem. Pagastā dzird, ka

aizdomīgi: ka tu varbūt tas varotājs, kas pagājušoziem pie Bleimaņiem vandījās. Smieklīgi, vai ne?... Ko tu domāji par Mariju?

MATĪSS. Neko.

PĒTERIS. Muļķe viņa ir! Kā es varu tagad tā uzreiz ņemt un izdomāt kaut ko jaunu no zila gaisa, ne?

MATĪSS. Galvenais Danderus nepazaudēt.

PĒTERIS. Tu smeijies?

MATĪSS. Min, min vēl!...

PĒTERIS. (*min*) Ko tu kal?

Matīss paceļ augšup dzelzs gabalu, ar kuru visu laiku darbojies – tas izrādās biedējoši liels āķis.

PĒTERIS. Kam tad tāds?

MATĪSS. Vecajam. Cūkām laikam.

PĒTERIS. Tik liels?! Mums... vecajam taču jau ir!

MATĪSS. Pasūtināja. Divus. Min!

Pēteris min, Matīss kaļ.

Kvēl ēze, gaudo plēšas, šķīst dzirksteles uz laktas.

Kad strauji veras smēdes durvis, Pēteris izbīstas. Iekšā nāk Marija, Marī un Mare.

PĒTERIS. Kur tik ilgi?!

MARE. Sveiks, mīļo Pēter!

Mare skauj Pēteri.

MARĪ. Sveiks, Matīss!

Marī roka noskrien pār Matīsa muguru.

MARIJA. (*Pēterim*) Saņēmi manu ziņu?

PĒTERIS. Es jau te Matīsam simts visādu jaunu gājienu esmu sastāstījis – visiem esot kāda vaina, nederot. Nav vairs padoma, ko vēl ar viņu lai pasāk. Ko tu vecajam teici, pie kā ej?

MARIJA. Pie Zīriņu Lienes.

PĒTERIS. Mamma ar brāli varētu iet pie Zīriņu Lienes – mēs pasēdētu pie eglītes vieni, pavisam vieni.

Matīss liek nost veseri, kar izkalto āķi uz stangas pie griestiem, kur šūpojas arī citi kalumi. Slaukot rokas lupatā, viņš ņem kažoku, dodas uz durvīm.

MARĪ. Kur tu iesi? Mēs jau te ar Pēteri netaisāties bučoties.

PĒTERIS. Kāpēc ne?

MARIJA. Mums tiešām vajag tavu padomu – nupat vecais Sieriņš iebrauca: nākšot abi ar savu Mārtiņu jau uzreiz pirmajā gada dienā. Pusdienas laikā jau.

PĒTERIS. Resno Mārtiņu!... Es viņu!... Un ja nu ar viņu pēkšņi kaut kas atgadās? Tā stipri atgadās, uz visiem laikiem atgadās?...

MARE. No tā tu bagātāks nepaliksi.

MARĪ. Novilks tam Mārtiņam ādu, ielīdīs iekšā, un lieta darīta!

MARIJA. Izbeidz!

PĒTERIS. Ja tu, teiksim, uz to dienu palikta slima?

MARIJA. Tad viņš mani par nabadzi pataisīšot: tā arī teica – ja es slima pēkšņi palikšot. Un cik tad ilgi slimosi?

Tikmēr Matīss ir nometis kreklu un smēdes kaktā, bagātīgi laistīdamies ar ūdeni, mazgājas virs karstā ūdens tovera. Nu smēdē virmo sarkani tvaiki.

MARĪ. Matīs!

MARE. Pēter!

MARIJA. Labi vien ir, ka mums tā piedzirdīšana nesanāca – visu mūžu pēc tam par to vien būtu jādomā.

PĒTERIS. Mans krusttēvs saka: piecas minūtes kauns, pēc tam visu mūžu laime.

MARĪ. Tas krusttēvs, kuram zibens pa pieri trāpīja, kad bija bodē apzadzies?

PĒTERIS. Kaut kas jāizdomā! Man visu nakti baigi sapņi rādījās...

MARĪ. Kas tev, Matīs, sapņos rādījās?

MATĪSS. Es neredzu sapņus.

Matīss ir noslaucījies, apvilcis citu kreklu.

PĒTERIS. Saulgriežu vellu nakti jau gan vecais nav atcēlis, ne? Kuru tad šogad noskatījies – Annuli vai Grieteli?

MARIJA. Nerunā tā.

MARĪ. Garo Līzi!

MARE. Cilvēks nelaimīgs...

MARĪ. To jau tēvs aizmirsis, kā toreiz ar to Līzi bija.

MARIJA. Līze tāda drusku jokaina bijusi vienmēr.

MARE. Bet varbūt tomēr tēva vellu dēļ?

MARĪ. Kāpēc mamma tēvu piecieta, ko? Un citiem arī nekas nav sakāms par viņa Annulēm, Grietelēm!

MARE. Bet Līze taču toreiz vienīga nezināja, kas vellu naktī notiks – tāpēc pārbijās pa īstam? Tā bija?

MARĪ. Matīs, kādas meitenes tev patīk?

PĒTERIS. Resnas un pumpainas.

MARIJA. (*Marei*) Kas tev padomā? Es taču redzu!

MARE. Ja kāds vellu naktī tiek pārsteigts – tas paliek drusku tāds citāds...

MARĪ. Tēvs?

MARIJA. Ko tu runā?!

PĒTERIS. Tad viņa vietā sāk rīkoties bērni.

MARIJA. Tu varētu?

PĒTERIS. Nu, nē, nē taču!

MARĪ. Tad jau labāk, ka beigts pavisam.

PĒTERIS. Skaidrs! Nu, nē. Tfu-tfu-tfu, spļaujam pār plecu!

MARIJA. (*Marei*) Grēks tas ir!

MARE. Protams...

MARĪ. Nebūtu mans tēvs, es teiktu – lai iet!

PĒTERIS. Tēvs bīstas tikai no trakiem suņiem: viņš kādreiz teica. (*smejas*)
Un manis!

MARE. (*Matīsam, par izkalto āķi*) Kam tas?

MATĪSS. Jūsu cūkām, tēvs pasūtīnāja.

MARĪ. Tik liels?

MARIJA. (*Marei*) Tūlīt pat izmet no galvas tās muļķības!

MARE. Parunāsim par niekiem?! Matīs, kādas meitenes tev patīk?

MARĪ. Resnas un pumpainas, kā es. Vai ne?

PĒTERIS. Kad mēs apprecēsimies, iesim tavas kāzas par lieciniekiem.

Cieši aizvērusi acis, Marī stājas Matīsa priekšā.

MARĪ. Kāda krāsā man acis?

MATĪSS. Zilā.

MARĪ. (*Pēterim*) Tu gan nezināji!

PĒTERIS. (*smejas, Matīsam*) Visām meitām brūnas acis – to vecais pareizi saka, ne?!

MARĪ. Tu teici zaļas.

PĒTERIS. Es teicu sarkanās!!!

MARIJA. Tu kaut ko izdomāsi, Matīs?

MATĪSS. Jādomā.

MARIJA. Paldies tev.

Negaidīti košās liesmas iekvēlojas lakatiņš Mares rokā – viņa ir to turējusi virs ēzes. Marija, Marī spiedz, Matīss metas dzēst, tracis ir pamatīgs. Turklāt, Marei ķerot pēc ūdens ķipīša, krīt un gāžas Matīsa rīki un pie griestiem piekārtie kalumi. Nodzēsis lakatiņu, Matīss ar Marī vēl labu brīdi kārtu izbārstīto.

MARIJA. (Marei) Kas ar tevi?!

MARE. Nezināju, ka uguns tik karsta.

MARĪ. (Marei) Pat akmens te kūst!...

MARE. Pēterīt, cik pulkstenis?

Pēterim ir glauns kabatas pulkstenis ar ķēdi – arī skatās viņš tajā ar glanci.

PĒTERIS. Bez divdesmit – laiks kā jūra.

MARE. Man jāiet. Pie Zīriņu Lienes.

PĒTERIS. Mamma taču mūs gaidīs!

MARE. Apsolīju Lienei.

PĒTERIS. Ko es tādu?!

MARE. Skrienam!!!

MARĪ. Liene taču ir stulba!

Mare gan neklausās – neatvadījusi metas pa durvīm laukā. Marī vēl paspēj noglāstīt Matīsu pirms skriet nopakaļ. Vien Marija aizkavējas uz sliekšņa.

MARIJA. Sieriņmārtiņš man nepieskarsies!

PĒTERIS. Lai tik pamēģina!

MARIJA. Es teicu tēvam, lai Mārtiņš mani ņem – esmu ar mieru.

Negaidījusi atbildi, Marija strauji prom. Brīdi kluss.

PĒTERIS. Uh, nu gan nikna. Kas viņai uznāca? Raksturiņš! Danderu ķēve – būs jāiejāj, skaidrs. Zini, kā to dara?

MATĪSS. Nē. Tu zini?

PĒTERIS. Neko viņa tēvam nav teikusi – tad te šurp vairs neskradītu, ne?... Vismaz tu atnāc Marijas vietā – lai mana mamma nomierinās. Jādzied nebūs, es jau arī nedziedu. Pasēdēsim pie eglītes, Ko tu viens pats te kūkosi?

MATĪSS. Man ticība cita.

PĒTERIS. Arī Saulgriežu vellus te pa smēdi dzenāsi? Pagastā jau tā runā.

MATĪSS. Ko tad vēl runā?

PĒTERIS. Klau, ja tu izdomāsi, kā mums līdz jaunajam gadam apvārdot veco, es tev šito smēdi uzdāvināšu, mēs ar Mariju. Kad mantosim. Man vairs nav padoma. Visu nakti baigi sapņi...

MATĪSS. Man nevajag.

PĒTERIS. Tu solīji.

MATĪSS. Smēdi nevajag.

PĒTERIS. Kuram kalējam tad smēdi nevajag?! Rindā tev ļaudis stāv! Tu... tu tiešām nemuldējies: brauksi prom? Draugs, draugs – tur tai Rīgā kalēju ka biezs, Jukums stāstīja. Te tevi visu mūžu uz rokām nēsās, spēsi tik veseri cilāt! Kad nespēsi vairs, zeļļus paņemsi.

MATĪSS. Neteicu, ka uz Rīgu.

PĒTERIS. Tā kā žīds – „*Nach Amerika, nach Amerika!*”? Draugs, draugs, tā tu līdz sirmiemi matiem netiksi.

MATĪSS. Gribi tikt?

PĒTERIS. Kurš negrib?... Nē, bet labi, labi – brauc! Tikai ne līdz jaunajam gadam.

MATĪSS. Skrien, mamma krenķējas droši vien.

PĒTERIS. Es aizņēmos no Jukuma, īstu vīnu šai nopirku! Īsts dēls!...

Rītvakar, ja? Neesmu tev labs zellis, ko? Rīt tak kalsi, ko? Vecajam to otru... (*lūkojas augšā*) Kur āķis? Vecā āķis, ko uzkali. Nokritis... (*meklē*) Nav nekur...

MATĪSS. Toverī iemetu rūdīties.

PĒTERIS. Kad tad?

MATĪSS. Nupat.

PĒTERIS. Neredzēju.

MATĪSS. Ko redzēji?

PĒTERIS. Re, es vairs neko apkārt nemanu – pilnīgi slimis! Es to Zemīti!...

Priecīgus Ziemassvētkus!

MATĪSS. Priecīgus.

PĒTERIS. Paldies, bet nesanāk priecīgi.

Pēteris jau ver durvis, taču tad uz sliekšņa stājas.

PĒTERIS. Ja tev būtu tāda kā Marija, tad tu... tu lepotos?

MATĪSS. Man nav.

PĒTERIS. (*smejas*) Tas gan!... Draugs, draugs – „*Nach Amerika, nach Amerika!*”...

Noklaudzot durvīm, Pēteris prom.

*Matīss strauji metas ko meklēt pa smēdes tumšajiem kaktiem un grīdu,
taču meklēto neatrod.*

3. aina

Danderu mājas, saimes istaba. Vakars.

Dažādos svečturos – uz galda, pie sienām, deg spodras sveces: ir gaišs.

Skaļi tikšķ jaunais pulkstenis.

*Made ir tērpusies garā, baltā kreklā līdz zemei, viņas sirmie mati izlaisti
pār visu muguru: tie ir ļoti gari. Viņas priekšā stāv JĒKABS – arī baltā,
drusku īsākā kreklā.*

MADE. (*par kreklu*) Re, der kā uzliets. Iedomājies, cik mana māsa ir bijusi īsa un kantaina – viņai šitais līdz zemei bija. Nu, smuki – kā brūtgans. To es šonakt no visiem prasu – tikai baltā: lai vismaz kāds pretsvars tiem velliem. Vismaz paši balti. Nu, ja tiešām tie velli kaut kur te uzrodas, tad viņi uzreiz redz, ka mēs citādi.

*Nosēdinājusi Jēkabu stūrī, Made runādama pa vienai sāk dzēst nost
sveču liesmiņas – palēnām istabā kļūst arvien tumšāks un tumšāks.*

MADE. Kādreiz jau mēs ar veci dzīvojām kā cimds ar roku – pagasts jau muldējās, tu zini. Tā jau arī bija taisnība, kā muldējās. Labi bija. Bet sievišķis jaunāks nepaliek, tā tas, Jēkabiņ, ir. Bet tā gribēšana jau tāpēc arī nekur nepaliek: jūs tik tā domājat. Tāpēc jau man tevi vajag. Nē, ne jau tevi pašu. Gribu es to veco Zemīti atpakaļ. Jābučojas tev ar mani, Jēkabiņ, būs. Man vienalga, vai tev patīk, vai ne – maksāšu naudā. Par katru buču. Kad es šitā pacelšu rokas (*rāda*), tu apķer mani, spied stūrī un dod vaļā!... Brīnies? Brīnies vien. Vecenei vēl dzīvot gribas. Vecais greizsirdīgs palika tikai par to vien, ka es tevi te vedīšu. Trāpīts! Tu vispār saproti, ka vellu naktī neviens svešs mūsmājās saukts nemaz netiek, nekad? Tev gods! Bet manu naudu tev neredzēt, ja nenozvērēsies, ka...

Made smejas, noglāsta Jēkabam galvu.

MADE. Tas gan ir tik ērti, ka vecis ir mēms, Jēkabiņ. Kam stāstīsi? Pat zvērēt nevari. Tu esi viens ērts vīrišķis, Jēkabiņ – kāpēc viens vazājies pa dzīvi?

Made ir nodzēsusi lielāko daļu sveču – nu istabā kļuvis spocīgi tumšs.

MADE. Vellu naktī jābūt kā vellu migā – tur jau tikai tā katla uguns kaut kur spīd laikam. Nu, Jēkabiņ, kā tu darīsi, kad es tā?

*Made ceļ rokas tai īpašajā veidā, ko iepriekš noteikusi Jēkabam par zīmi.
Jēkabs nav skubināms – mirklī lec kājās un ķeras pie lietas: spiež Madi
stūrī.*

MADE. Trakais! Ne jau pa īstam!!!... Nē, nu itin kā pa īstam – tikai lai tā izskatās. Jēkab!... Kas tad tas par cietu puļķi tev, ko? (*atlec nost*)

Nesadomājies, Jēkabiņ, nez ko. Nē, nu vecs vīrs, bet... Darbā tu, Jēkabiņ, esi tagad, darbā – es tevi nolīgusi esmu. Sēdi!... Un kā tev ar tiem velliem, ko? Bail nebūs?

Made uzūjo un uzrūc Jēkabam ļoti zemā balsī.

MADE. Es te esmu galvenā ragana, Jēkabiņ. Jau divdesmit gadus es šai naktī pārvēršos! Ū-ū-ū!... Ei, tu drosmīgs, Jēkabiņ. Nemaz bail nemetas? Tas labi – nesaķēzīsi manu nodomu. Tūlīt jau visi nāks, tūlīt – sēdi, lai tevi neredz.

Čīkstēdamas veras durvis – pēc mirkļa gaismā ienāk Marija.

MARIJA. Tēvs tevi sauc.

MADE. Kas ta šim? Atkal kaut ko atrast nevar?

MARIJA. Nezinu, ej.

MADE. Ko tu te pa mājām? Liene negaida?

MARIJA. Es jau eju.

Made prom.

*Mirklī parādās arī Marī un Mare. Mare steigšus kāpj uz galda – Marī
cenšas raut viņu atpakaļ zemē, bet velti. Marija ar sveci rāda gaismu.*

MARE. Tā būs, kā es saku, tā notiks!

*Mare sāk skrūvēt griestos lielu āķi – to pašu, kuru iepriekš bija kalis
Matīss.*

MARĪ. Ja kaut kas ar tēvu notiks, es nevarēšu dzīvot, nevarēšu nevienam acīs skatīties!

MARE. Tad pakaļā skaties! Liec mierā!!!...

Mare skrūvē āķi un atspārdās no Marī.

MARIJA. Ātrāk, tūliņ viņi nāks!

*Beidzot āķis ir vietā – Mare uzmet tam resnu virvi, kuras gals nozūd kaut
kur tumsā.*

MARE. Nāc!

Durvis čīkst vēlreiz – ienāk Līze.

MARĪ. Līzīt, es tevi lūdzu – vismaz tu pārdomā!

*Līze gan klusēdama pakāpjas uz mūrīša un nozūd aiz lielās krāsns.
Pēkšņi Marija izmisīgi iekliedzas – viņa ir ieraudzījusi kaktā sēdošo
Jēkabu.*

MARIJA. Tfu tu!!! Ko tu te dari?!

MARĪ. Mēmais taču! Madei vecis tagad!

MARIJA. Tu neko neesi redzējis, Jēkabonkul, skaidrs?! Tas ir noslēpums –
mums te tāds mājas joks, pārsteigums, saprati? Skaidrs?!

MARE. Nāk!!!

Iebrāžas Made.

MADE. Kas par kliegšanu?!

MARIJA. Ko neteici par Jēkabonkuli?

MADE. Skrien prom – tēvs šodien ellīgs!

MARIJA. Mana māja – ko gribu, to daru!

MADE. Paliksi? Nepaliec, bērns!... Lienīte tevi gaida, padziedāsit smuki...

Neatbildējusi Marija laukā, Mare un Marī nopakaļ, prom.

Made smejas.

MADE. Biedē, biedē tās meitas!

*Tikko Jēkabs no jauna nosēstas ēnā, strauji nočīkst durvis – pa tām
ķiķinādamas, rokās sadevušās iekšā nāk Annule un Grietele, tām nopakaļ
Andžs. Visi baltos, garos kreklos.*

ANDŽS. Ū-ū-ū, melnā roka!...

*Viņš izmanto izdevību abas meitas rūpīgi apčamdīt – tas pretojas vāji,
ķiķina.*

MADE. Uzmanīgāk, sveces!

*Meitenes virpuļo pa istabu, priecādamās par saviem plandošajiem
krekliem un vaļā palaistajiem matiem.*

Jēkabu viņas ierauga abas reizē – tas smejas ar dīvainu rīkles skaņu.

ANNULE. Rēgs!!! Vells!!!...

GRIETELE. Vilkatis!!!...

MADE. (*smejas*) Vilkatis ar pliku pauri!

Abas meitenes ielec gultā blakus, arī Andžs turpat - skauj meitas.

GRIETELE. Man bail!...

ANDŽS. Es paglābšu visas pārbijušās dvēseles – nāciet zem maniem
spārniem!

ANNULE. Tev rokas aukstas!

ANDŽS. Un kas man ir karsts?!...

Visi klust, kad no jauna iečikstas durvis. Labu brīdi ienākušais nav manāms, taču tad gluži pretējā istabas galā uzrodas Marija, Mare un Marī – arī garos baltos kreklos, vaļā laistiem matiem. Cik pēkšņi tās uzrodas, tik ātri tās atkal nozūd kā nebijušas. Annule ar Grieteli spiedz.

Taču viņas strauji klust, kad uzrodas gabaliņu virs zemes slīdoša Made – tagad viņai galvā spurains salmu kronis, seja balta kā mironim. Kad Made pašauj sānis augšup rokas, istaba mirklī top baltas miglas pilna. Pustumsā grūti apjaust, ka tie ir milti, bet Made patiesībā slīd pa mūrīša virsu.

Te tur, te citur iekvēlojas gruzdošu salmu guntiņas, pildīdamas istabu ar vīraka dūmu stīgām.

Tad Made pārkāpj uz galdu un noguļas uz tā starp svecēm visā garumā.

Arī Mades balss nu ir gluži sveša – šņācoša. Acis ciet.

MADE. *Ahhhaahhhhaaaaaahaaaa... verci surakaza sī-ī... Uz dienvidiem, uz ziemeļiem, verci, versī kazasura turrrrr!...*

Izrādās, ka Madei pie kājām piesieti grabuļi ar zirņiem – to skaņa dara viņas uzstāšanos vēl iespaidīgāku, kāda tā ir jau tāpat.

Brīdi stāpījiesies guļus, nebeigdama murmināt, Made ceļas un izsoļo uz galda vēl arī kādu mistisku, juteklisku deju.

Annule ar Grieteli spiežas ciešāk klāt Andžam, kurš gan arī vairs tik bramanīgs nav. Jēkabs ir piecēlies kājās, iespiedies dziļāk istabas kaktā.

Visbeidzot Made sēstas galda vidū kājām krustus, aizver acis. Viņa joprojām dveš svešās būtnes balsī.

MADE. Es biju vilkiem rada. Ū-ū-ūcacā, ū-ūū... Sens lāsts mani vajā, sens lāsts... Skrien mežā, met dunci, met dunci ozolā, ozolā – spīd duncis ozolā, ozolā! Spīd mana miesa, balta miesa tumša, tumša meža vidū. Ū-ū-ūcacā, ū-ūū!... Kūleņu kūleņi kūleņiem kūleņi kūleņo - trīs uz austrumiem, trīs rietumiem, trīs augšup, trīs sānis, un krīt mana miesa, mana baltā miesa brūklenēs mellenēs sūnās un papardēs!... Ū-ū-ūcacā, ū-ūū!... Vilka zobi, vilka nagi, spalva pelēki melnā ir mans lāsts, sens lāsts!... Pa gaisu bez spārniem pār lejām un kalniem, bez spārniem, bez spārniem – asinis, asinis, asinis, ķipītis asins pa nakti, ķipītis naktī. Kāds lāsts, sens lāsts! Un pusnaktī baisā uz augstākā kalna, kur kopā nāk vilki ar ķipīšiem, ķipīšiem asinīm ļaužu – pusnaktī, pusnaktī, pusnaktī, pusnaktī vēlā, tai pusnaktī, pusnaktī baisā!!!...

Kad Mades balss kļūst jau nezturami skaļa, pēkšņi un ļoti biedējoši sāk zvanīt pulkstenis – Annule un Grietele spiedz, iekliedzas pat Andžs, ievaidas Jēkabs. Pulkstenis zvana ar katru reizi skaļāk un dobāk.

Tad čīkst durvis, nošķīst miltu migla un istabā strauji uzrodas balta būtne bez galvas – īdēdama tā plivinās apkārt pa istabu.

Šķiet, pulkstenis zvana bezgalīgi.

MADE. Pusnaktī, pusnaktī, pusnaktī!...

Kad zvanīšana klust, baltā būtne iegāžas pie Annules, Grieteles un Andža gultā. Tās baltais, palagam līdzīgais tērps noklāj gultu ar visiem galiem – zem tā sākas pamatīgs ņudzeklis: spieģšana, kliegšana, kur pamazām pasprūk arī kāds smiekls.

Kad, vilkdams līdz lielo palagu, no gultas laukā izgāžas Andžs, top redzams, ka pārbiedētajām Annulei un Grietelei pa vidu kūņojas Zemītis – gandrīz kails, vienā gurnu autā. Viņš gan arī cenšas nezaudēt mirkļa nopietnību.

ANDŽS. Saimniek?...

MADE. (*ciet acīm*) Vilka zobi, vilka nagi, spalva pelēki melnā ir mans lāsts, sens lāsts!... Kurš noskūpstīs viepli, kurš skūpstīs?! Tad vērtīsies cilvēkā atpakaļ, atpakaļ cilvēks tad būšu! Skūpsti, skūpsti, skūpsti!...

ZEMĪTIS. Skūpsti, skūpsti!...

Viņš pagrūž Grieteli Andžam, meitas spiedz.

Made strauji met augšup rokas īpašajā, zīmīgajā veidā. Tiesa, viņai nākas to darīt vairākas reizes, jo Jēkabs ir notiekošā stipri pārņemts.

MADE. Skūpsti, skūpsti!...

ZEMĪTIS. Skūpstiiii!...

Beidzot Jēkabs metas pie Mades, tver to, spiež kaktā un skūpstā – tik sparīgi, ka Made nespēj pretoties.

Arī Zemītis spiež Annuli sev klāt, bet Andžs metas virsū raudošajai Grietelei. Ik brīdī zib kādas kailas kājas, miesas gabals, spiedz meitas. Taču tad atskan neizturami spalģas, gluži pārcilvēciskas gaudas. Orgiju pārņemtie stingst. Visa pasaule brīdī ir stājusies, un tad istabai pāri lido baisa būtne – kailas sievietes ķermeņa galā vīd neredzēta galva: aitas un vilka mistrojums ar stirnas ragiem.

Plati ieplestām rokām būtne plivinās pa istabu turpu un šurpu. Kad tā iegaužojas atkal, visi spiegdami, kliegdami metas zemē un pieplok grīdai. Būtne lido...

Pārbiedētie Saulgriežu nakts svinētāji gan nemana, ka gaudotājas ir Marija, Mare un Marī – stāvēdamas katra savā istabas kaktā, viņas rausta virves, kas liek mītiskajam radījumam lidināties virs sastingušajiem mājiniekiem vēl un vēl.

Marija, Mare un Marī nu kļuvušas gluži līdzīgas – baisas un kādas neizprotamas varas pārņemtas: viņas stingi smaida. Arī visu triju sieviešu gaudas saplūst pārpasaulīgā saucienā kaut kur augstu, augstu gaisā...

Kad kailās būtnes lidojums rimst, Mare un Marī palīdz tai nostāties uz kājām. Piesegušas tās kailumu, viņas ņem nost galvas masku: zem tās ir Līze. Mare ar Marī atstāj galvas masku šūpojamies, taču pārējās virves vāc sev līdzī – viņas trijatā metas tumsā prom.

Pēdējā paliek Marija – tās kļiedziens vēršas dobjā rūcienā, un tad jau prom ir arī viņa...

Sen klusušie mājinieki vēl labu brīdi guļ pie zemes.

Kad šķiet, viss trakums rimis, negaidīti zvana pulkstenis – bez mitas un apstājas.

Spiedz ne tikai meitenes, bet arī Made.

Pulkstenis zvana divpadsmit jau ceturto reizi.

II CĒLIENS

1. aina.

Danderu mājas, saimes istaba. Diena.

Pie galda visa saime – launags.

Ļaudis klusi, vien Līze ēd azartiski, skaļi čapstina – viņa ir enerģijas pilna.

Savā vietā galda galā Zemītis – viņam galvā iepriekšējās nakts biedējošā maska ar radziņiem. Zemītis cenšas atdarināt mītiskās būtnes gaudas, taču tas iznāk pliekani, bet kad viņš ņem masku nost, top redzams, ka Zemītis dzen jokus, smejas. Viņa garastāvoklis gan ir ļoti mainīgs – skaļi smieklī ik brīdi ļoti strauji mijas ar draudīgiem basiem.

ZEMĪTIS. Pat Līze ausi neceļ, ko?! Līzīt, ū-ū-ū! Šie tak visi nokrita gar zemi pie grīdas: spiedz, bļauj – „*velli, velli!*” Pat mūsu ragana. Pirkstiņu šiem parādi, ne, Andž? (*par masku*) Smuki sašūts, ko? Aita, prasta aita un te drusku kaut kāds suns ielaists – godam šūts, godam. Andž, tu vasarā tos suņus dīrāji, zābakus meistaroji, ne?

ANDŽS. Es šito šuvis, vai?!

ZEMĪTIS. Kurš tad to teica? Nē, te sievas roka – viss smuki apmētāts.

MADE. Vēl pasaki, ka es. Nē, Annule vai Grietele, ko? Marija ar Lienī varbūt?!

ZEMĪTIS. Ko neviens neēd? Nav kārtīgi strādāts, ko? Līze šodien tik raujas pa trim. Kāpēc viņai malka jāskalda?

ANDŽS. Es neliku, pats varu...

ZEMĪTIS. Bet negribi, ja?... (*Līzei*) Kā tad tavi Saulgriežu brūtgāni, Līzīt? Cik tad bija?

LĪZE. Kad meita vellu dzemdē, vilks jēra ādā lien.

ZEMĪTIS. (*pēc brīža, smejas*) Kur ta meita tos vella sveķīšus dabūs, lai sapamptu, ko?

MARIJA. Vellu naktī vellu daudz.

ZEMĪTIS. Es taču jau teicu – es Madei tagad esmu noliedzis, tā bija pēdējā reize, kad Danderos velli pa galdu dancos. Nekādu vellu vairs!

MADE. Jēkabonkulis solīja lielu izdziedāšanos uz Jaunā gada ballēšanos sagādāt.

ZEMĪTIS. (*smejas*) Mēmās dziesmas!

MADE. Viņš uz ķemmītes spēlē – kurš to nezina?

ZEMĪTIS. Nevajag jau nevienam – re, nevienam nekāda prieka par balli. Tad guļam to Jaunā gada nakti nost un miers!

MARIJA. Tēvs...

ZEMĪTIS. Tēvs, tēvs! Es visiem gādāju prieku, nosolu ballēšanos līdz rītam, un kas pretī? Gari ģīmji! Ko neēdat?!

MADE. Priecājamies – Andžs jau šodien izvilka ermoņikas, putekļus nopūta – varēs abi ar Jēkabonkuli kopā...

ZEMĪTIS. Ja negrib ēst, tad marš pie darba! Veseli ēduši!

MADE. Kur jāskrien?

ZEMĪTIS. Tūlīt jau tumšs, bet pagalmis kā karalauks! Ja brīva diena, tad vismaz sēta jāuzkopj. Atiet!!!...

Visi ceļas, pasakās par azaidu, kur nav beiguši. Vienīgi Līze ir savu apēdusi, kādēļ nu steidz piebeigt citu atstāto.

ZEMĪTIS. (*smejas*) Līz, tu nesāc pampt, ko? Šito ēšanu... Kur tu biji pagājušonakt? Pie kādiem velliem, ko? Klau, kādi velliem tie... burkāniņi? Melli vai sarkani? (*par masku*) Negribi, Līz, piemērit?

LĪZE. Cik smuks kaķītis – var ņemt gultā?

ZEMĪTIS. (*strauji atņem masku*) Ej, Līz, pie darba!

Visi prom, izņemot Madi. Marija, Mare un Marī sāk vākt nost galdu.

MADE. Es novākšu – lai tev šodien brīvdiena, vēlu atnāci no Lienes.

ZEMĪTIS. (*smejas*) Made grib izēst pa kluso! (*Marija*) Nāc, piesēdi drusku.

Marija, Mare un Marī sēstas tēvam iepretim.

ZEMĪTIS. Mini trīs reizes, kāpēc es šodien tāds... nu, kreņķu kamols. Esmu, esmu, skaidrs: smejos, bet pašam viss iekšā griežas...

MARE. Nakti negulēji.

ZEMĪTIS. Taisnība.

MARĪ. Paģiras.

ZEMĪTIS. Nav taisnība. Vairs nav. Bet kā tu, cilvēks, neierausi? Tas tiešām bija traki: ja tu būtu redzējusi. Nekādi nevaru saprast, kurš ar mums to joku izstrādāja. Malači!

MARIJA. Sieriņmārtiņš tev nepatīk.

ZEMĪTIS. (*smejas*) Kā tu... kā tu uzminēji? Nē, patīk – labs puika, bet kad es iedomājos, ka mana paša miesīga meita ar šito, uhuh!... Traki būt tēvam! Greizsirdīgs esmu! Bet Mārtiņš ir puisis kā ozols... labi – kā egle: apakša plata! Tas labi – pamatīgs, stabils!

MARIJA. Tev bail, ka es pārdomāšu par Mārtiņu?

ZEMĪTIS. Nē, skaidrs – ja mana meita sola, tad tas ir nopietni.

MARE. Tikai man viens lūgums – ļauj aicināt uz balli arī Pēteri.

ZEMĪTIS. Tu solīji aizmirst viņu uz visiem laikiem!

MARE. Bet tad jau nav par ko krenķēties.

ZEMĪTIS. Un tad viņš te... dancos, ēdīs, un... kas tev aiz ādas? Gribi... nu, ar abiem? Jūs tiekoties pa klusam.

MARĪ. Pats tu mammai esot teicis – pārmaiņas vajag, lai neapnīk.

MADE. To gan viņš par ko pavisam citu, meitiņ, teica.

MARĪ. Klāt stāvēji?

ZEMĪTIS. (*Madei*) Ko jaucies?

MARIJA. Tēvs, man sirds sāp, ka krogā vīri tagad runā, ka tu esot atlaidis Pēteri, jo šis esot gudrāks par saimnieku.

ZEMĪTIS. Viņš tā saka?

MARIJA. Viņš ne – ļaudis.

ZEMĪTIS. (*Madei*) Viņi tā saka?!

MADE. Tieši tā jau nu ne...

MARIJA. Lai viņš atnāk, lai visi redz, ka tās muļķības.

ZEMĪTIS. Tas ir muļķības!

MARE. Esot šo izmetis, lai ar mani nepītos.

ZEMĪTIS. Jā!... Nē, viņš... Jā, pārāk gudrs viņš ir! Labi, lai nāk! Lai ēd un danco! Te Annule, Grietele – feinas meitenes, ne?

MARĪ. Uzaicinām arī kalēju!

ZEMĪTIS. Visus pagasta nabagus? Ko tad es tam esmu nodarījis, ko?

MADE. Izputēsim, visu pasauli barojot.

ZEMĪTIS. Vasarā tavs Jēkabiņš Liepiņiem nedēļas krājumus divās dienās esot nolocījis.

MADE. Muld! Viņš tak tik tieviņš...

MARIJA. Paldies, tēvs. Tu esi gudrs.

Viņa skūpsta tēvam roku, taču viņš nelaiž meitu prom, neveikli skauj.

ZEMĪTIS. Meitiņ mana!... Piedod, ka es dažreiz... Tu taču esi... Es taču tevi... Ai, galīgi vecis sapuņķojies! Paldies, ka tu... ka tu saproti, kas tev pašai dzīvē labāk. Eh, kas ar mani ir?!

Strauji atlaiž Mariju, slepus notrauš mīklo vaigu ar dūri.

MADE. Paģiras vēl...

MARE. (*Madei*) Tu uzaicināsi Pēteri? Man nenākas.

Marija, Mare un Marī dodas laukā pa durvīm – uz sliekšņa gan Zemītis viņas stādina.

ZEMĪTIS. Bet tu... jūs man ar Pēteri tur netaisāt kaut kādus fokusus pokusus, ko? Tu zini, es to manu pa gabalu.

Marija, Mare un Marī klusē, cieši tēvam acīs skatīdamās.

Brīdis ir pagars.

ZEMĪTIS. Ai, piedod!... Es esmu cūka! Kā es varu tā domāt?! Vecs, stulbs vecis!!!...

Viņš skūpsta Marijas roku.

Tad Marija, Mare un Marī laukā pa durvīm, prom.

ZEMĪTIS. Jēkabiņš, Jēkabiņš!!!... Nu, vēl tagad man jātic tavam mēmajam vairāk nekā paša meitai?!

MADE. Tu jau viņai nepajautāji.

ZEMĪTIS. Kas man jājautā? Es jūtu, zinu – vienādas asinis mums! Nebija viņa te naktī! Tavs Jēkabiņš akls arī ir! Tu neredzi, kāda viņa ir? Meitēns varētu ko tādu dabūt gatavu? Jēkabiņš esot zvērējies! Ei, bet kā tad viņš tev zvērējās? Ar kuru vietu, ar kuru galu, ko?

MADE. Ja grib, visu var saprast.

ZEMĪTIS. Burkāns gaisā tā kā gailim – vai tad es neredzēju, kā jūs tur abi pa kaktu vakar?! Viņš taču ir... vecs vecis! Ja es tikai iedomājos, ka vajadzētu ar viņu...

MADE. Tu arī gribi ar viņu?

ZEMĪTIS. Tu te izbeidz!!!

MADE. Iet pie tā Pēterīša?

ZEMĪTIS. Tikai pasaki viņam, lai vispirms mājās paēd, un tikai tad var nākt te ballēties. Un nekādas spaidīšanās šitajā ballē nebūs – pasaki jau tagad: varbūt pārdomās vēl.

MADE. Un Līze? (*par masku*) Nemaz tas kaķītis viņai tik svešs nešķīta.

ZEMĪTIS. Tā nebija viņa!

MADE. Kā tad tu vari zināt, ja šitāds sapinis galvā?

ZEMĪTIS. Nebija viņas pupi!

MADE. Zini gan! Agrāk teicies, nekad mūžā!

ZEMĪTIS. Vienreiz nejauši, no pirts nācu... redzēju tikai. Tā nebija Līze.

MADE. Un āķis?

Brīdi kluss – abi lūkojas uz iepriekš Mares griestos ieskrūvēto āķi, kurā vēl karājas virves gals.

ZEMĪTIS. Es vienkārši esmu piemirsis: redzi, kā man tagad iet – drīz vairs neatcerēšos, kā pašu sauc.

MADE. Andžam uzprasīji?

ZEMĪTIS. Lai rīt viss pagasts zinātu, ka Zemītis jau galīgi sagājis sviestā: pieliek lampai āķi, pēc tam prasa, kas tas tāds...

Viņš kāpj uz galda, tomēr lai aizsniegtu āķi, Zemītim nākas vēl rāpties arī uz krēsla. Viņš cenšas āķi izkustināt, taču velti.

ZEMĪTIS. Meitietis ņēma un ieskrūvēja, ja? Ne izkustināt. Skaidrs, ka Andžs. Vēl tik dumjā vietā – skaidrs, ka viņš!

MADE. Kur tad otrs āķis?

ZEMĪTIS. Liksies vienreiz mierā?! Priekš kam Marijai vajadzētu mūs biedēt?

MADE. Ne mūs, bet tevi – lai tētiņš nojukt, un tad viņi abi ar Pēterīti... Jā, nelūri: es pateicu, ko es pateicu.

ZEMĪTIS. Viņa taču piekrita par Sieriņmārtiņu jau pirms tam! Un es šai saulē tikai no trakiem suņiem bīstos.

MADE. Šai saulē...

ZEMĪTIS. Zini ko, man ir viena cita doma – ja jau tavš Jēkabiņš-burkāniņš ir tik gudrs, un visu redzējis, varbūt, ka viņš... Jā, jā, jā – viņš te mums bija vienīgais svešais!

MADE. Nevar viņš...

ZEMĪTIS. Ja tevi spaidīt var, tad cilvēks visu var! Ragana tu esi! Jā!

Made strauji griežas, metas uz durvīm, tad āri atpakaļ un izrauj no Zemīša kājapakšas ķebli – kad Made laukā, viņš paliek karājoties pie griestiem, ieķēries pārpalikušajā striķa galā.

ZEMĪTIS. Pagaidi!!!...

Zemīša roka turklāt tā sametusies, ka viņš nekādi nespēj to atsvabināt, lai nolēktu lejā.

ZEMĪTIS. (*klusu*) Made! Made, nu, piedod, nu!... Maita!...

Taču tad durvīs parādās Matīss – viņam rokā otrs griestu āķis.

ZEMĪTIS. (*ieraugot Matīsu, skaļi*) Palīgā, kalēj – vilkatis gaisā rauj!

Asinssūcējs, palīgā! Palīdzi, ķer pie kājas!!!... (*pēkšņi skaļi smejas*)

Noticēji?!... Sveiks! Redzi, pārbaudu tavu kalumu. Labs, nelokas.... Esi tik labs, to ķebli – palecos, paspēru, nokrita... Labi, ka tas striķis nebija ap kaklu, ne?

Matīss ceļ ķebli, Zemītis kāpj lejā.

Zemītis aplūko otru Matīsa nesto āķi.

ZEMĪTIS. Labs, labs!... Paklau, tu varētu to iegriezt tajā galā? Domāji, cūkām asinis tecināt? Nē, puis, kāzām, kāzām, manas Marītes kāzām. Lampas man te būs – ar tādiem stikla kruzītiem: nevienam tādas nav. Hrustāls, saucas. No Rīgas. Krietnu kušķi izliku, tik jāatved. Sieriņš ienāks – *blaukt* gar zemi! Rīt jāved, tāpēc saucu. Nu, iegriezīsi?

MATĪSS. Ar plikām rokām nesanāks.

ZEMĪTIS. Nekādi?

MATĪSS. Tāda vītne...

ZEMĪTIS. Labi, Andžu uzdzīšu ar lielo stangu. Paldies, meistar.

Matīss jau griežas uz promiešanu, taču Zemītis to stādina.

ZEMĪTIS. Klau, kad tu to pirmo āķi atnesi? Mēs te ar Andžu strīdamies.

MATĪSS. Vakar.

ZEMĪTIS. Kam iedevi? Man?

MATĪSS. Neviena nebija – uz lieveņa atstāju.

ZEMĪTIS. Kāpēc abus reizē nenesi?

MATĪSS. Domāju – vai derēs. Ja jau atpakaļ nenes, kalu otru.

ZEMĪTIS. Nu ja, pareizi ir. Andžs man, muļķis, centās ieskaidrot, ka mēs tikai vienu esam pasūtīnājuši. Zini, viņš man sācis tā pavairāk iemest, neesi manījies?

MATĪSS. Labi, ka der.

Matīss jau atkal griežas uz iešanu, bet tiek aizturēts no jauna.

ZEMĪTIS. Klau, tu negribi te paballēties kopā ar visiem? Pieēdīsies, izdancosies. Pačubināsies ar varbūt. Ko? Nu, atnāc!

MATĪSS. Nezinu...

ZEMĪTIS. Ja nenāksi, maksāsi man par smēdi divtik!... (*smejas*) Joks!... Nāc! Gaidīsim!... Jaunās lampas jau būs! Ja neatnāksi sūtīšu Madi pakaļ – to tak tu negribēsi?

Šai reizē Matīss iziet pa durvīm neapturēts.

Brīdi Zemītis pēta vilkaitas masku, tad iemet to plītī, kur tā nodeg ar spožu liesmu. Tik spožu, ka Zemītis pat izbīstas.

No jauna veroties durvīm, atpakaļ nāk Made. Viņa spītīgi nelūkojas pat uz Zemīša pusi, vairās no viņa un klusē: Made ir atnākusi pabeigt nokopt launaga galda traukus.

ZEMĪTIS. Es taču tev jau nolūdzos, vai tad ne?... Nu, noklausījies? Nu, uzprasi, uzprasi! Nu, mini, kāpēc es to vella ģīmi Matīsu uz ballēšanos saucu? Rīt aiziesi, pateiksi šim, lai paēd pirms nākšanas. Bet lai nāk!... Lai nav Marītei viens pats Pēterītis acu priekšā – būs vēl viens dancinātājs. Lai paēd un muti nomazgā. Zini, kā saka: *Uzticies, bet muļķis neesi!*... Tu vienreiz beigsi freileni tēlot?... Labi, tad šālē prom – ņem savu mēmo burkānu un prom! Iztiksim! Piebūrusi manai sētai visādus mošķus! Kurš tad cits, kurš tad? Vellu darbi! Iespļauj man to otru āķi griestos – tev tik pirkstiņš jāpakustina! Nē, klau, tu tam savam mēmajam mēli nevari sarunāt – mellu, garu, kā čūskai?... Ej, ej, ej!!!...

Laukā pa durvīm gan dodas viņš pats, tās skaļi piecirdams.

Spalgi trīs reizes nozvana pulkstenis, taču Made to pat nemana – sev priekšā lūkodamās, viņa slauka karotes, dakšas un nažus.

Kad viņai rokā lielais maizes nazis, Made to ar varenu spēku met pa durvīm, kur bija aizgājis Zemītis – nazis ieduras, dzied tērauds.

2. aina.

Matīsa smēde, vakars.

Košī sarkana kvēl ēze, Matīsam kaļot, šķīst dzirksteles. Viņš ir līdz viduklim kails, nosvīdis slapjš.

Veroties durvīm, smēdē iemutuļo lauska elpa – no tās kubliem pēc mirkļa iznirst Marī lielā aitādas kažokā. Brīdi gan viņa nav atpazīstama: Marī ir noskuvusi pilnīgi kailu galvu. Matīss stājas kalt.

MARĪ. Šorīt ieraudzīju sirmu matu – pirmo sirmo matu! Skatos spogulī: tā neesmu es! Sirms mats! Man! Man nekad tā nebūs, nekad! Mīļo Matīsi!...

Nometusi kažoku, Marī paliek vienā plānā, plandošā krekļā – viņa metas cieši skaut Matīsu.

MARĪ. Es esmu īsta, īsta! Es esmu te! Nebīsties!...

Matīss gan, ne vārda nebildis, jau atkal griežas un turpina strādāt. Marī ķer mazāku veseri, stājas laktai otrā pusē. Viņa džinkstina divus īsus starpsītienu katrai Matīsa vesera dunai pa vidu.

MARĪ. Kad mamma bija dzīva, mēs spēlējām putnos – kāpām augstu, augstu kokā, tik augstu, ka lejā viss palika mazs, pavisam niecīgs. Debesis bija tik tuvu, ka varētu lidot. Mēs bijām mākoņķauķi – tā mamma izdomāja (*atdarina izdomātā putna saucienu – karstu, ilgpiļu*). Tēvs skraidīja pa leju – maziņš, maziņš. Viņš ārdījās, kad mēs pazudām, bet nekad, nekad nepaskatījās augšup. Mēs pat kādreiz saucām, bet viņš tikai tur skraidīja kā tāda skudriņa – varbūt domāja, ka viņam pašam pa galvu tās skaņas...

Veseru sītienu top arvien spalgāki, dzirksteļu vairāk. Marī svīst, viņas slapjais krekls kļauj tās kailo, vingro miesu.

MARĪ. ... Es varu neēst nedēļu vismaz – nemaz, nemaz. Divas nedēļas, trīs – cik tik vajadzēs! Rīt brauc pēdējais vecā gada pasts, rīt no rīta. Es varu neēst, negulēt. (*sauc kā putns*) Mēs varam paspēt. Man vienalga, kur tu brauksi, vienalga, vienalga (*sauc atkal*).

Dun, džinkst, šķīst dzirksteļu spieti.

Matīss vēzējas patiesi vareni, Marī neatpaliek – abi vairs knapi spēj tvert elpu.

Taču tad varenā kalšana mirklī stājas – strauji atsprāgstot durvīm, pa tām iekšā nāk Mare un Marija. Atkal jau reizē ar lauska elpas mutuli. Abas ir stipri sasārtušas. Marei rokā verga (āliņģa cērtamais lauznis) – viņa ved

Mariju ar varu: tad nomet to pie zemes uz smēdes melnā klona. Matīss metas celt Mariju augšā, sēdina – Marijas zobi sitas gar ūdens stopa malu, kuru viņš tai sniedz.

MARE. Bija jau izkalusies līdz ūdenim – knapi paspēju! Stāv upes vidū: „*Tikai āliņģī, tikai āliņģī!*” (*Marijai*) Izdomās Pēteris kaut ko izdomās: nebūs tev jāspaida Sieriņmārtiņa pumpainā pakaļa! Nerunā!

MARĪ. Viņa neko nerunā...

Mare pamana Marī kailo galvu.

MARE. O. Šitā gan labi nelaimīgo tēlot!

MARĪ. Es netēloju!

MARE. Ko tad tu dari?

MARĪ. Es netēloju, netēloju!!!

Viņa sīt Marei, taču viņa to pat nejūt.

MARE. Es varu nosirmot, visu pati darīdama, kamēr tu gories pie spoguļa!

Kad Mare norauj ausaini, izrādās, ka viņas mati platā strīpā kļuvuši koši sirmi.

MARĪ. Esi skatījiesies spogulī?!...

MARE. Ko tu te dari?!

MARĪ. Pēteris pazudis?

MARE. Made sameklēja, viņš būs.

MARĪ. Ko būs izdomājis?

MARE. Atkal „*baigi sapņi*”...

MARĪ. Ja tēvs būtu no tās spokošanās sajucis, es... es nespētu...

MARE. Viņš tev sajuks! Viņš!

MARĪ. Tu taču esi kaut ko izdomājusi, ja? Ko?

MARE. Redzēsi, kad būs! Un pamēģini pīkstēt! Lai kas arī nenotiktu.

Skaidrs?!

MARĪ. Nē!!!

MARE. Jā!!!

MARĪ. Tu esi... briesmone!

MARE. Ko tēvs pats būtu darījis? Nu, saki, ko?!

MARĪ. Kā es to varu zināt?

MARE. Mums ir vienādas asinis! Ko viņš darītu, lai dabūtu to, ko grib?

MARĪ. Nu, ne jau... ne jau...

MARE. Visu!!! Viņš darītu visu un jebko! Ja mērķis ir to vērts.

MARĪ. Bet nav jau! Viņš taču Pēteri negrib.

MARE. Viņš nezina, ko gribēt. Viņš nedzird.

MARĪ. Pēteris taču... viņš taču manis dēļ nedzīvos.

MARE. Mantas dēļ dzīvos. Ko vēl vajag?

MARĪ. Un tu to varēsi?

MARE. Dzīvošu. Sevis dēļ dzīvošu.

MARĪ. Tad jau var ņemt Sieriņmārtiņa pakaļu! Būs treknāka dzīvošana!

MARE. Tad dzīvošu viņa mantas dēļ.

MARĪ. Atceries?

Marī sauc kā iedomātais mākoņķauķis.

MARE. Matīss dzīvo tikai sevis dēļ, tikai.

Matīss pēkšņi sapliķē Mariju pa abiem vaigiem.

MATĪSS. Tu dzirdi mani, dzirdi?! Pārsalusi, nekas vairāk!...

Marija strauji skauj Matīsu.

MARIJA. Visu nakti lūdzos, kaut laime tevi vestu pie rociņas. Tu taču brauksi?

Atbildes vietā Matīss skūpst Mariju – kaisli, patiesi.

Tīkmēr Marī dodas mīt plēšas, lai Mare varētu sasildīties pie kvēlošās ēzes. Gruzdēšana vēršas košā liesmā.

Brīdi jāvusies, Marija tomēr strauji raujas no Matīsa prom.

MARIJA. Tēvs tomēr godā mošķus – godā, ko nesaprot. Dzirdi? Tu esi ko domājais?

MATĪSS. Pēteris izdomās...

MARIJA. Pēteris ir labs cilvēks.

MATĪSS. Citādu tu neizvēlētos.

MARIJA. Tu arī esi!... Tu esi... tu neesi labs – man bail no tevis, bail.

MATĪSS. Es aizbraukšu.

MARIJA. Neesi Sieriņmārtiņu redzējis?

MATĪSS. Pēteris labāks, skaidrs.

Marija metas Matīsam virsū ar dūrēm, viņš vairās – abi skrien pa visu smēdi. Arī Marī un Mare metas Matīsu ķert...

Taču tad pie durvīm klauvē. Vēlreiz un vēl – dobji, spēcīgi un noteikti.

MARE. Pēteris nekad neklauvē...

MARĪ. Ko tēvs te?...

Acumirkļi visas trīs metas uz smēdes attālāko kaktu, ieslēpjas melnā ēnā.

Klauvēšana nerimst.

Kad Matīss ver durvis, jau atkal smēdē iemutuļo aukstums.

BALSS. Naudu vai dzīvību!!!...

Bet tad jau nācējs skaļi smejas – tā izrādās Made, viņai nopakaļ Jēkabs.

MADE. Mans Jēkabiņš jau olas atsaldējis! Es saku: uzmetīsi te uz oglēm!...

Vecais sūta...

Velkot Jēkabu nopakaļ, Made gan jau ir smēdē iekšā, sēstas.

MADE. Te tāda laba vieta, kur ziemā meitas spaidīt – silts. Ne, Jēkabiņ? Par naudu var iznomāt citiem puisiem, ko?

MATĪSS. Ko vecajam vajag?

MADE. Teica, lai tu paēdot pirms tās ballēšanās.

MATĪSS. Ko es šim esmu izēdis?

MADE. Kalējam daudz spēka vajag – tāpēc domā, ka pusvērša vienā vakarā vari nokopt. Kā ir?

MATĪSS. Tā ir.

MADE. Klau, Matīs, es pati arī gribēju tev... parunāt drusku. Pati gribu. Mēs ar Jēkabiņu.

MATĪSS. Zelta riņķus es nekaļu.

MADE. Vecais ir jāpiežmiedz.

MATĪSS. Dunci? Durkli, dakšas?

MADE. Varētu palīdzēt?

MATĪSS. Pagastā runā, ka es gan varu, ja?

MADE. Es jau neklausos, bet daudz ko runā. Bērnus ar tevi biedē, zini?

Smēde visādu ēnu pilna – logos tak skatīties nevienam nevar liegt.

MATĪSS. Es asinis dzeru. Dzeru!... Durvis ir ciet, vakars tumšs...

Jēkabs gan izbīstas, tomēr Made nemaz – viņa sāk gauži un pēkšņi raudāt.

MADE. Man jau vairs nav ko dzert – vecais jau visu izplūmpējis. Tu nemaz nevari iedomāties, kā mums iet. Paša meita grib tēvam prātiņu sašķobīt! Viss pagasts par velliem vien runā, bet tur taču es ne pie kā neesmu vainīga – Marija taču to trako Līzi pa istabu plivināja. Pamulķo Vītolu Pēterīti šī grib, ne resno Sieriņmārtiņu, par kuru Zemītis sapņot sapņo. Mierā tak neliksies ne viens, ne otrs – es taču viņus visu mūžu pazīstu: vienādas asinis! Prātiņš vecajam nesametās, bet man bail, ko Marija vēl varētu izdomāt. Teikt bail!...

MATĪSS. Kā tu zini, ka Marija to Līzi?

MADE. Jēkabiņš tak redzēja!

MATĪSS. Viņš tev teica?

*Jēkabam Mades un Matīsa saruna šķiet pārāk sarežģīta – viņš nemana,
ka tiek aprunāts.*

MADE. (*Jēkabam*) Tu redzēji, ka Marija to Līzi piekāra pie griestiem?

Jēkabs apstiprinoši māj.

MADE. Tu taču muldi, ko?

*Jēkabs lec kājās un izmisīgi cenšas noliegt – īd un zibina kādas pirkstu
zīmes.*

MADE. (*Matīsam*) Redzi? Taisnība. Līze arī jau gadiem grib vecajam atdarīt par to biedēšanu: viņa tak tēlo to dumumu. Un pareizi ir – tā vieglāk, es saprotu.

MATĪSS. Kāpēc pie manis nāc?

MADE. Pie kā tad cita? Es jau saprotu, ka neesi nekāds vells: kurš tad to vislabāk var zināt, ja ne pagasta ragana. Bet tu taču varētu kaut ko izdomāt, ko? Tai ballē. Dumju padarīt viņu nevar, bet ticēt viņš tiem velliem drusku tic – lai kā nedižotos. Un tad tie māņi viņam varētu kaut kā pateikt, ka tas Pēterītis ir Marijai īstais. Un miers mājās, visiem labi. Nekam citam viņš neticēs.

MATĪSS. Vecais tik ļoti ārdās?

MADE. Pirmo reizi mūžā es gribu kādu nogalēt, goda vārds! Neklausies, Jēkabiņ – ne par tevi! (*par Jēkabu*) Ņem šo palīgā – diez kas nav, bet noderēs. Manis dēļ viņš visu.

MATĪSS. Ej no tiem Danderiem prom.

MADE. Prom?... Prom!... Nevar prom.

MATĪSS. Kāpēc? Brīva sieva, tagad vēl vecis pie sāniem.

MADE. Ja Marija nožmiegs miesīgu tēvu, un tu būtu varējis kaut ko darīt? Kā tad būs, kā dzīvosi?

MATĪSS. Pētera dēļ?

MADE. Kārtīgas dzīves dēļ! Vecim to nesaprast. Dzīvē tu vari izcīnīties tikai pati...

MATĪSS. Marija grib to Pēteri?

MADE. Ko izliecies – itin kā viss pagasts nezinātu, ka viņi te pie tevis šad un tad šo un to? Pats uzkurināji, tagad palīdzi dzēst.

MATĪSS. Ko es tur varu?...

MADE. Mans Jēkabiņš runāt nevar – tas ir viss ko kāds cilvēks dzīvē nevar.

MATĪSS. Ja es vēl te būšu...

MADE. Tu arī, izrādās, esi īsts vecis!...

Made ceļas, sien atpakaļ lielo lakatu, ietuntuļo Jēkabu - prom.

MADE. Jēkabiņš rīt atnāks, sadod viņam darāmo. Laimīgi viņi būs, laimīgi!...

Made ar Jēkabu laukā, prom.

Mirkļi smēdes tumšajā stūrī sākas ņudzeklis – vien pēc brīža no turienes gaismā izskrien Marī.

MARĪ. Matīs! Rīt!!! Pasts no rīta!!!...

Viņai nopakaļ Mare, noraudama Marī gar zemi. Marei rokā liels, spožs duncis.

MARE. Redz, ko es atradu? Labi kalts! Visi zinās, ka tas tavs, kad vainīgo meklēs!

Visbeidzot gaismā iznāk arī Marija. Viņa ir pavisam rāma.

MARIJA. Mēs ar Pēteri būtu tev ļoti pateicīgi, ja tu mums, Matīs, palīdzētu, dotu padomu. Madei taisnība...

Nākamajā mirklī visas trīs gan atkal jau spiestas slēpties – bez klauvēšanas veras durvis, šņākdams smēdē ievējas sala mutulis. Bet tad jau smēdes vidū plati smaida Pēteris: viņam zem kažoka kaut kas apslēpts - Pēteris knapi spēj nešļavu noturēt.

PĒTERIS. Marija ir dabūjusi to gatavu! Vecais mani ielūdz uz Jaunā gada ballēšanos! Ko viņa šim sastāstīja, nesaprotu! Made atbizo: „Mazgājies, pucējies, jādanco būs!”. Kad es Danderos komandēju, es pret Madi biju riktīgi stingrs, stingrs un taisnīgs: re, novērtē! Vecais tikai sacījis, lai mājās paēdot pirms tam. Prātīgi – taupa manu mantu, ne?!...

Kad Pēteris beidzot ver vaļā kažoka malas, tur izrādās ieslēptas septiņas brandvīna pudeles košos papīros.

PĒTERIS. Skaidra bilde – paliek, kā runāts: piedzirdām veco! Visu bodi izpirku! Ja šito visu vēl riktīgi kopā sajauc, no prātiņa uz nedēļu var atvadīties! Tīri un smuki kā aptiekā! „Meitu vakar apsolīji? Ko brīnīes, Zemīti?”. Man taču no rīta pieleca: mums jau nemaz nekas nav viņam tai naktī ne jāprasa, ne jāsaka – kad šis modīsies, mēs visi vienā balsī teiksim: „Tā bija, tā bija! Meitu man atdevi!... Kāds, kāds Sierīnmārtiņš?”.

Izbiedējot Pēteri, no tumsas laukā nāk Marija – viņa to skūpst. Pēteris smejas.

PĒTERIS. Kā tāds rēgs!... Mana sieviņa – ragana! Ū-ū-ū!!!... Kā tu viņu nobūri, ko? Neticēju Madei, domāju šī mani kaitina: es jau stingrs priekšnieks

biju. Bet nē – pats vecais aicinot! (*par pudelēm*) Redzi, es jau visu sagādāju.

Bodi izpirku!... Kā tu te gadījies?...

MARIJA. Tevi gaidīju.

PĒTERIS. Bet... bet nebija nemaz runāts...

MARIJA. Zināju, ka atnāksi. Matīss arī priecājas.

PĒTERIS. Redz, kā viss labi sanācis! Varam jau sākt svinēt! Attaisām vienu!...

No tumsas laukā nāk arī Marī.

MARĪ. Mēs nedzirdīsim tēvu.

PĒTERIS. Nē, nu, protams, protams, nav tas lāgā, protams, ka nav, skaidrs...

Bet tad jau kaut kas cits jādomā... Man tādi baigi sapņi šonakt rādījās...

Parādās arī Mare.

MARE. Matīss ir izdomājies.

PĒTERIS. Draugs, draugs, paldies! Tu esi... tu esi mūsu mazās ģimenītes gaismas stars!

MATĪSS. Nezinu vēl...

MARE. Viss pagasts taču runā, ka kalējs ir pats nelabais... (*Marī*) Ko tu lūri?!

MARĪ. Neko!

MARE. Tad nelūri!!!

Marija ir jau apvilksusi kažoku, stāv pie durvīm.

MARIJA. Paldies, Matīs. Klausī, Pēterīt, ko viņš tev teiks.

Marija griežas, prom. Uzmetušas kažokus, arī Mare un Marī tai nopakaļ: durvīs abas grūstās, nelaizdamas otru pa priekšu. Beidzot izsprāgst laukā kā korķi no pudeles – abas reizē.

PĒTERIS. Draugs, draugs, kādi pārsteigumi, kāda laime!... Re, cik šī kreņķīga – lasu Marijā, kā grāmatā: sapņo par Pēteri, bet resnā Sierīņmārtiņa pakaļa nāk virsū kā tāds lietuvēns, ne?... Man tādi sapņi visu laiku, baigi sapņi... Ko tad esi sadomājies, kas man jādara?

MATĪSS. Tu neiesi uz ballēšanos.

Pēteris brīdi stingst, tad pārlietu skaļi smejas.

PĒTERIS. Varbūt tu iesi?

MATĪSS. Jā, iešu.

PĒTERIS. Tu neesi lūgts!

MATĪSS. Esmu. Vecais pats uzlūdz.

Pēteris strauji metas uz papēža apkārt, skaļi piecirdams durvis, prom.

Matīss dodas mīt plēšas – gandrīz izdzisušais uguns atmosfā ar varenu sparū.

Pēc brīža Pēteris ir atpakaļ – plati smaida.

PĒTERIS. Kā kopš rīta nebiju čurājis, uhhh!... Aizmirsu, saproti – pat ūdeni nolaist cilvēks piemirst, kad krenķi!...

Viņš atkorķē vienu brandvīna pudeli.

PĒTERIS. Gribi? Draugs, draugs, kā es Mariju, kā es viņu...

Pēteris dzer no kakliņa. Katrs nākamais malks slīd lejā arvien slaidāk.

Pēkšņi Pēteris ierauga klonā iedurto vergu.

PĒTERIS. Nezināju, ka tu zivis ķer! Tas taču mūsu! Vecais atstiepa asināt?... Briesmīgs ierocis, ja tā padomā, ne? Ja met kā šķēpu, ne?... Kāds slepkavnieks varētu tā domāt, ne?... Zini, ko es rīt izdarīšu: iešu izdauzīšu āliņģītšus tiem tilta balstiem. Ziemā iedzīt vieglāk: stāvi uz ledus un kā sviestā. Lai vecais zina, kas saimnieks!... (*pēkšņi*) Tu ilgi stiepsi gumiju?! Ko jūs te runājāt, ko esat sadomājuši?! Viņa taču mani, mani bučoja!... Es tev nosvilināšu to būdu!!!...

MATĪSS. Mīlē viņa tevi.

PĒTERIS. Protams, protams! Eh, draugs, draugs, kāpēc viss tik grūti?!...

MATĪSS. Sēdi. Klausies.

Pēteris sēstas, izdzer pudeli sausu, un tikai pēc tam ietiec vergu atpakaļ klonā.

3. aina.

Danderu mājas, saimes istaba. Vecgada vakars.

Istabu gluži citādu dara jaunās griestu lampas, kuru kristāla piekariņu mudžeklī spodri mirguļo sveces. Ir ļoti gaišs. Lustras gan ir visai neiederīgas raupjajā telpā, un arī par lielām zemajiem griestiem, kādēļ ļaudis neviļus raujas īsāki, zem tām staigādami.

Visas durvis stāv līdz galam vaļā.

Līdzās krāsniņ goda drēbēs Andžs ar Jēkabu – viens spēlē ermoņikas, otrs ķemmīti, kas gan knapi dzirdama. Skan sparīgs meldiņš, ko jestrī izdanco Zemītis, Made, Annule, Līze, Grietele, Matīss un Marija. Visi goda drānās, sasārtuši: šis nav pirmais dancis.

Vien Mare ar Marī nepiedalās jautrībā, lūkojas no kakta.

Kad dancis ir galā, ļaudis nevar vien tikt pie elpas.

ZEMĪTIS. (*smejas*) Man, vecam cilvēkam, te jālūkā, jo jaunskungs, redz, nevarot nākt. Saki, kalēj, Pēterītim paldies, ka tev tik daudz dāmu vienam pašam. Es tā viņu, puisīti, gaidīju – nez kas būs sagriezies? Nē, varbūt viņš izdomājis, lai es ar sirdstrieku nogāžos?! Pigu!... Andž, vēl vienu! Jā, jā, jā – ja manā mājā vellus dzen, tad dzen, kā nākas, ja danco, tad līdz grīdai! Atiet!!!...

*Andžs ar Jēkabu laiž vaļā nākamo meldiņu – tas nav lēnāks. Šoreiz Zemītis rauj dancotājus prom pa māju: rokās sadevušies, kliegdami, spiegdami viņi ducina pa visām istabām, lai nonāktu atpakaļ lielajā pa pretējām durvīm.
Kad dancotāji metas vēl vienā aplī otrā virzienā, Marija mirkli stājas, uzrunādama Andžu un Jēkabu.*

MARIJA. Kas Jauno gadu bez dancošanas sagaida, tas līdz Jāņiem žagojas!

*Tikko viņa ir izstūmusi abus vīrus dancotājiem nopakaļ, Marī metas stutēt ķebli, lai Mare varētu uz tā uzkāpt – viņa ver vaļā pulksteņa stiklu.
Dancotāji gan jau izlaiduši riņķi pa māju un nāk atpakaļ, taču Marija skrien tiem pretim, aizdzīdama vēl vienā aplī pretējā virzienā.
Tikmēr Mare pārbīda pulksteņa rādītājus pa stundu atpakaļ. Kad dancotāji beidzot ievēlas istabā, viņas abas ar Marī jau atkal ir nolīdušas kaktā.*

ZEMĪTIS. Man tā spēcīga neesot?! Kam te nav?! Kurš te vecs, kurš jauns?!...

Marija, Mare un Marī steidz pildīt glāzītēs brandvīnu no krāsainos papīros tītām pudelēm – tiek saliets visiem. Zemītis uzrāpjas uz mūrīša, lai teiktu runu – smējīgs, kā allaž.

ZEMĪTIS. Mīļie draugi! Šovakar mūsu mājās ir īpašs... šovakars! Rīt mums visiem sāksies jauna dzīve, visiem – man arī! Nelikšos par jums vairs ne zinis, mīļie! Laimīgi, ja? Redzēs, redzēs! Bet kamēr mums te vēl brīv runāt, kas ienāk prātā, katrs te, no šitās vietas novēlēs Marītei laimes. Lielas laimes!... Es pirmais!... Marīt, meitiņ! Es... mums abiem... Kaut kas traks: mēnesi domāju, k teikt – viss izbiris! Vēlreiz!... Marija, Marīt! Šo dienu ne es, ne tava mammīte, ne vēl kāds pirms dažiem gadiem pat iedomāties nevarētu – paša Sieriņa dēls nāk uz mūsmājām lūgties. Bet tā būs, tā ir! Un ne jau manas Marijas smuko dupsīti šim vajag – to jau tāpat var saganīt, bet viņš nāk šurp, jo Danderu mājas tagad ir... (*pēkšņi apraudas, pats smejas*) Galīgi bāba, ko? Vēl pupi sāks augt! Marīt, laime mitinās tikai krietnās mājās!!!

*Viņš dzer, pārējie arī. Atkal tiek saliets – arī turpmāk to iztapīgi veic Mare un Marī.
Zemītis uzceļ uz mūrīša Madi.*

MADE. Trakie, ko es varu izdomāt?!... Marīt, meitiņ! Viss vienmēr iznāk laimīgi, lai kā neiznāktu, tici man. Arī ja nesanāk, kā vajag, lai tev sanāk. Tici man, tici maniem sirmajiem matiem!

ZEMĪTIS. Tie tev sanākuši labi!

Viņš plaudē, citi arī. Atkal tiek dzerts un liets no jauna.

Spiegdama uz mūrīša uzlec Annule.

ANNULE. Es novēlu saimniecei... mūsu saimniecei labu saimnieku... mūsu saimnieku!

ZEMĪTIS. Gudri!

Annules vietā Zemītis uzmet Grieteļi.

GRIETELE. Es... es novēlu mūsu saimniecei labu mūsu saimnieku!

ZEMĪTIS. Uz otru kāju!!!...

Visi smejas, dzer, visiem lej.

Līze kāpj uz mūrīša pati.

ZEMĪTIS. Csst! Klusumu!!! Tūlīt būs!

LĪZE. Ja asinis ar strūklu šaujas, brangs tas suķis, laime mājās.

Brīdi stings klusums, tad Zemītis smejas – atkal pārlietu skaļi.

ZEMĪTIS. Līzīt, Līzīt, tas jāsaka, kad suķi kaujam! Mums te Marīte precas, tava draudzene Marīte! Līzīt!

LĪZE. Galva bez rumpja taisnību runā!

Līze savu sakāmo ir bildusi tik nopietni, ka Zemītim atkal jau tas jāvērs jokā.

ZEMĪTIS. Jāierauj vēl – tad mēs šito sāksim saprast!

Visi dzer, tiek liets atkal.

Uz mūrīša nākamais teicējs – Andžs.

ANDŽS. Kopš mazām dienām es vienmēr esmu gribējis nonākt šajās mājās, pie tādas saimnieces – tas ir piepildījies. Uz veselību!

ZEMĪTIS. (*smejas*) Kāds malacis! Māk medu liet tā, ka neviens pat nemana, ko? Labs tev strādnieks, Marīt, labs!

Visi jau atkal dzer Zemīša skubināti – ballēšanās ar katru brīdi top skaļāka un košāka.

ZEMĪTIS. Un tagad viesi!!!

MADE. Izbeidz! Nešimpē cilvēku!...

Zemītis uz mūrīša ir uzdzinis Jēkabu – viņam nav iespēju tikt lejā nerunājušam.

ZEMĪTIS. Ja jau tu saproti, ko šis saka, mēs sliktāki esam? Jēkabiņ, mēs klausāties! (*Iēni, skaidri*) Mana meita precas – ko vēlēsi?

Jēkabs minstinās, tad tomēr cenšas ko teikt, taču Zemītis viņa izmisīgos žestus pārtver un visiem par uzjautrinājumu vēš acīmredzamās divdomībās.

ZEMĪTIS. Lai Marītei labs, kas? Burkāns?... Parādi vēlreiz! Gurķis?!...

Made rauj Jēkabu no mūrīša lejā.

MADE. Viņš te nav vienīgais viesis!

Visu skatieni vēšas uz Matīsu.

ZEMĪTIS. Labs brandvīns! Visu bodi esi izpircis, ko? Tikai nedomā, ka tāpēc par smēdi tiks atlaists. Mums ir kārtība mājā, vai ne, Marīt? Nu, lien augšā, kalēj!

Kaut Matīss uz mūrīša nekāpj, visi klust – viņš taisās ko teikt.

MATĪSS. Varētu laimes vēlēt, ja zinātu, ka tevi nelaiemes gaida, bet es to nezinu.

ZEMĪTIS. Neviens to nezina!

ANDŽS. Kurš tad to var izzināt – kas būs?

ZEMĪTIS. Var, var, var! Annule mums rudenī divas naktis apaļos divpadsmitos uz sūdu čupas stāvēja – kāds bija teicis, ka tad šai brūtgāns parādīsies! Parādījās ar, vai ne, Andž? Abas reizes? Trīs reizes abas reizes!

Visi smejas.

MADE. Spogulī jāskatās. Atspulgā tikai redz to, kas pa īstam būs.

ZEMĪTIS. Atkal sākas?! Mums to vellu pietiek! (*Matīsam*) Tu nepabeidzi!

MATĪSS. Purvā tikai vardei labi.

ZEMĪTIS. O! Līzīt, Līzīt, beidzot! Beidzot arī tev kāds draudziņš! Ņem ciet!

MATĪSS. Ņemšu.

ZEMĪTIS. Bet ko tad, ja tas Mades spogulis kādu citu puisieti rādīs?

MATĪSS. Atkāpšos.

Zemītis lec uz mūrīša.

ZEMĪTIS. Mīļie draugi! Mana Zelmiņa spogulī neskatījās – slikti bija? Visu mūžu kopā! Bijām. Laimīgi dzīvojām. Pat ja kādam tā varbūt nešķiet! Laimīgi! (*Madei*) Kas ir?

MADE. Nekas nav.

ZEMĪTIS. Nenoskalojām to kalēja purva vardi! Uz veselību, meitiņ!

Viņš dzer strauji, viens.

ZEMĪTIS. Gana mums to vellu! Šonakt dievam tīkami darbi jādara! Liesim laimes! Laimes! Nes svinu, Andž!

ANDŽS. Nav. Nebija, saimniek, nekur, neatradu.

ZEMĪTIS. (*smejas*) Velli aiznesuši, ko?!

ANDŽS. Zīlēt jauno gadu var arī ar cepurēm – mēs kādreiz tā darījām pie Lukstiņiem. Saliek rindā uz galda, apakšā paslēpj visukautko un tad sajauc, un tad velk pa vienam laukā. Ja tu maizi izvelc – laba būs raža, ja atslēgu – noslēpumus uzzināsi, ja gredzenu – nē, nav precēšanās! Manam brālim gadījās gredzens – nākamajā gadā viņu saimniekiem trīs teļi govij atskrēja.

ZEMĪTIS. Ja pīles sūds gadās?

MADE. Jēkabs saka, ka laimes no taukiem var liet!

ZEMĪTIS. Taukiem?!

Jēkabs ar zīmēm sparīgi ko klāsta gan Madei, gan Zemītim.

ZEMĪTIS. Ar mūsu taukiem velli laimes lej, ja?

MADE. Viņš parādīs, atnesīs. Cūkas, cūkas tauki!

ZEMĪTIS. To gan mēs gribētu redzēt, ko? Cūkas tauku laime!

Jēkabs steigšus ķer kažoku, laukā pa durvīm, prom.

Brīdi kluss.

ZEMĪTIS. Jautra gan mums tā ballēšanās šogad, ko? Pulkstenis arī nemaz uz priekšu netiek, ne? Garš laiks... (*Madei*) Nāc nu, kamēr tavš milzis prom – parādīsim jaunajiem kazaku! Kurš tad šodien to vairs atceras, ko?

MADE. Veci cilvēki...

ZEMĪTIS. Jaunie ļaudis jau vairs nemāk priecāties! Andž, meldiņu es tev mācīju!

Andžs sameklē savā ermoņikā īstās skaņas, un Zemītis metas dancī –

Made knapi spēj tam līdzī tikt.

Kazaks Zemītim sanāk pārlietu švuncīgs – šķiet, viņš tajā licis visu niknumu, kāds vien pret citiem ļaudīm dažkārt mēdz krāties. Jau pēc pirmā rata Made viņam vairs nav vajadzīga – Zemītis braši lēkā viens pats:

viesiem nākas spiesties tuvāk sienām. Viņa soļu duna ieskandina pat

lustru kristāliņus – istaba sāk kruzulaini mirguļot.

Kad kazaks ir galā, Zemītis knapi spēj atgūt elpu – viņš kļuvis smaidīgs un gluži laisks.

ZEMĪTIS. Re, drīz divpadsmit! Jauns gads, viss jauns.

MARIJA. Es gribēt tajā spogulī ieskatīties. Pusnaktī?

MADE. Tēvs negrib.

ZEMĪTIS. Ko tu gribi tur saskatīt?

MARIJA. Mārtiņu. Sierīņmārtiņu.

ZEMĪTIS. Rīt redzēsi šajā pašā istabā, varēs pataustīt pat.

MADE. Drosmi tur vajag.

ZEMĪTIS. Marija lupata, vai?

MADE. Labāk jau nevajag.

ZEMĪTIS. Kāpēc tad ne? Marīt, ja tu gribi, kas kuram daļas?!

MADE. Dzīsi bērnu pusnaktī laukā – tur vienai būs jāsēž, maza svecīte var būt līdzī, nekas vairāk.

Annule ar Grieteli skauj viena otru un smejojot drebinās – abas ir nebēdnīgā prātā.

ZEMĪTIS. Un ja neko neierauga, ko tad? Pilnīgi neko, tukšs. Tad pagalam, beigts?

MADE. Nerunā tā! Spļauj pār plecu!

ZEMĪTIS. Es eju līdzī!

MADE. Meitai vienai jābūt – tad tikai kaut kas parādās! Nevar blakus sēdēt. Ja nu nejauši kāds garām iet, bet tad arī redz tikai tie, kam vienādas asinis.

ZEMĪTIS. Tad es iešu nejauši garām!

MADE. Labāk nevajag.

ZEMĪTIS. Ū-ū-ū, cik briesmīgi! Vēl gribi iet, meitiņ?

MARIJA. Iešu.

ZEMĪTIS. Zini, meitiņ, man tev viens tāds nejauks vēlējums: neieraugi tajā spogulītī Pēterīti, labi?

MARIJA. Tēvs, es par Mārtiņu nosolījos – tā arī paliks.

MADE. Neej, Marīt – tēvam taisnība: ja citu redzēs, pēc tam visu mūžu grūti būs.

ZEMĪTIS. Man taisnība?! Lai iet! Uz kurieni tad? Uz pirti? Tur durvis tik cieši, ka tas rēgs tur iekšā netiks. Klētī rūmes nav.

MARIJA. Uz riju.

ZEMĪTIS. Vai tad vajag? Pat dienā tumšs...

MADE. Vecais Pūrmanis tur pakārās...

ZEMĪTIS. Mades dēļ – tur nekādu vellu nebija. Ej, ej!

MADE. Tā nebija vis!

ZEMĪTIS. Pa fiksam, meitiņ, ka nenokavē. Ņem lielo spieģeli – Andž, aiznes viņai!

ANDŽS. Saimniek, es... tādā tumsā... rīt varbūt...

MATĪSS. Es varu.

ZEMĪTIS. Vienai viņai jāiet!

Nekā neteikusi, Marija uzmet plecos kažoku, ņem no sienas nost ovālo spoguli, kas virs kumodes.

ZEMĪTIS. Tūlīt laimes liesim!...

*Arī Mare un Marī steidz pie Marijas – viņas visas iziet laukā reizē.
Brīdi kluss.*

ZEMĪTIS. Jauka ballēšanās! Kur tik degunu pabāz, velli priekšā. Pat sveiki nepateica.

MADE. Ne jau uz mūžu.

ZEMĪTIS. Nerunā tā!

MADE. Nav tur nekādu vellu, tas ir... tāds ticējums vienkārši.

ZEMĪTIS. Zinu gan, ka nekādu vellu nav, draudzene mana! Vajadzētu līdz Pēterītim aizskriet, vai nav mājās...

*Viņš ieļej sev un iedzer arī viens.
Lai kļiedētu smago klusumu, Andžs iesāk spēlēt ermoņiku.*

ZEMĪTIS. Ja nemāki spēlēt, nespēlē!...

Kad strauji sprāgst vaļā durvis, visi pamatīgi izbīstas, Annule ar Grieteli spiedz kā allaž. Elsdams iekšā nāk Jēkabs ar pamatīgu, kūpošu katlu. Ar otru roku viņš sāk riktēt.

MADE. (*tulko*) Tauri, tie ir tauri. Un ūdeni vajag, kublu kādu – tieši tāpat, kā kad svinu lej, tieši tāpat. Tikai gaisma jānopūš!

ZEMĪTIS. Priekš kam tad to?!

MADE. Kā tad tu redzēsi, ko izlējis? Ēnā jāskatās – kā tu šitādā dienā ēnas redzēsi?

ZEMĪTIS. Un tagad mēs pūtīsim nost gaismu?

MADE. Pats, saimniek, gribēji laimes liet! (*par tauriem*) Ātrāk, dziest!

ZEMĪTIS. Annule, Grietele – pūtiēt nost! Lai tā būda rūc! Līzīt, tikai nesabīsties! (*Līzes balsī*) Kad meitas bīstas, govīs pienu norauj!...

Zemītis jau atkal ir jautrs, pārlietu jautrs.

ZEMĪTIS. (*Matīsam*) Un ko tad tu, jauns-kungs, gribi izliet? Vardi?!

Kamēr Annule ar Grieteli pūš nost lustras sveces, tiek riktēts tauku katls, ūdens kubls, meklēts bleķa ķipītis.

Top krēslains, ēnains – lustrās mirgo vien pāris nenodzēstu svecīšu. Viena liela un resna tiek aizdegta līdzās ūdens kublam.

Pirmajam karstais tauku ķipītis tiek pašam saimniekam – smiedams viņš lej taukus kublā, nosprakšķ vien. Šķiezdami ar ūdeni, Zemītis izvelk savu lējumu: iznākusi balta, gaļīga pļeka.

ZEMĪTIS. O, man nākošgad jaunas plaušas būs!

MADE. Pret gaismu, pret gaismu!

Kad Zemītis stutē savu izlieto laimi pie resnās sveces, uz sienas sāk ņirbēt dažnedažādu apveidu ēnas. Smejas Zemītis skaļi – viņš smīdina pārējos.

ZEMĪTIS. O, nē! Pakaļa!!!... Sieriņa deguns, ne?... Re, re, govs pupi! Oi, Zemīti, tev gan būs viens raibs gads! Nē, re – Made, ne? Ar šitādu pirkstu uz muguras, nē –priekšā!...

Nākamo laimi ir izlējis Andžs. Viņa baltā glumekļa ēnu atkal arī skaidro Zemītis.

ZEMĪTIS. Suņa sūds tev, Andžīn, piedod! Tāds traks gads!... Nē, skaties nav tā, re, re – ziloņa runkulis!...

Spiegdamas kliegdamas Annule ar Grieteli lej savu tauku ķipīti kublā reizē. Viņu laimi ķer Zemītis.

ZEMĪTIS. O, te, mīlīši, nav tik vienkārši!... Ne ta zivs, ne ta vecis – nāra, nē nārs! Skaties, skaties, viņš jums māj, meitenes, ar to... o-o-o-o, cik liels nārs! Bet uz abām viens!...

Līzes karsto ķipi Zemītis lej kublā pats, pats arī izvelk glumekli. Viņš viltīgi žvidzina Līzes laimi gar sveces liesmu tā, lai nerastos ēna.

ZEMĪTIS. Līz, Līz, skaties – kur tava laime? Nav! Nekur nav!... Vella darbi!...

Zemītis met Līzes laimi atpakaļ katlā.

ZEMĪTIS. Nu, kalēj, rādi, kas tev dvēselē!

MATĪSS. Ne dvēselē, bet nākotnē.

ZEMĪTIS. Visviens dvēselē.

Matīss savu izlieto laimi neļauj Zemītim zvejojot laukā no kubla. Viņa lējuma ēnas ir pavisam citādas – asiem stūriem, trakiem šļakstiem. Visi pat brīdi noklust.

ZEMĪTIS. Velli!... Īsti velli!...

MADE. Kaziņa!

ZEMĪTIS. Pūķis! Pagriez, pagriez atpakaļ!

MADE. Puķīte!

ANDŽS. Mūsu skrīveris!

ZEMĪTIS. Līks deguns!... Tu jau mums arī no Mades šlakas – sarkani mošķi tev pa smēdi skraidot, ļaudis runā. Jukums jau saka, lai es no tevis naudu neņemot, lai laukā liekot.

MADE. Ko nu muldies!

ZEMĪTIS. Re, re, aizstāv! Es teicu, nebūs manā mājā vairs nekādu vellu, nebūs! (*Matīsam*) Ei, tev nenāk tvaiki pa ausīm?

Taču tad negaidīti un ļoti skaļi sāk zvanīt pulkstenis – lēni, ļoti lēni tas sit divpadsmit. Ļaudis slēpj savu pēkšņo izbīli, smejas.

ZEMĪTIS. Par ko tad te jābīstas – būtu kāds bijis Marītes vietā.

MADE. Es teicu – nevajadzēja...

ZEMĪTIS. Viņa tagad jau Sieriņmārtiņā skatās. Ja šis tai spogulī vispār saiet iekšā...

Nesmejas gan ne Zemītis pats, ne cits kāds.

MATĪSS. Nav jau no kā bīties – nakts, parasta nakts...

ZEMĪTIS. Kas teica, ka viņa no kaut kā bīstas? Zini, kāda ir mana Marīte? Viņa nakts melnumā var pēc āboliem aiziet uz klētsaugšu! Un zini, kur tie āboli mums ir sabērti? Kur, Andž?

ANDŽS. Saimnieka zārkā...

ZEMĪTIS. Manā zārkā! Neviens negrib, viņa tikai. No kā viņai bīties? No kā?! No Sieriņmārtiņa lielās pakaļas?... Kāpēc tik tumšs?

MADE. Pats liki nopūst...

ZEMĪTIS. Tu vēl neesi lējusi!

Made metas smelt taukus no katla, tomēr tie jau atdzisuši, cieti.

MADE. Atdzisuši...

ZEMĪTIS. Paliksi bez laimes – ar vienu pašu Jēkabiņu!...

Zemītis strauji dodas pie loga, lūkoties laukā.

MADE. Redz ko?

ZEMĪTIS. Un cik tad ilgi viņai jāšēž? Saaukstēsies.

MADE. Līdz vieniem. Ja tad nebūs, tad nebūs. Tad ies pakaļ.

ZEMĪTIS. (*Andžam*) Solīji spēlēt visu nakti!

Andžs minstinās, tad iesāk bēdīgu meldiņu.

ZEMĪTIS. Kapos šito spēlē? Kuš!!!...

Visi klust, labu brīdi tikšķ vien pulkstenis.

Tad Zemītis visus skaļi pārbiedē, par ko pats smejas.

ZEMĪTIS. Vau!!!

Jautrība gan nekāda nerodas.

MADE. Kas mani aiz mēles raustīja?...

ZEMĪTIS. Velli, velli! Vellu mātīte, Jēkabiņ, tev blakus!

Šoreiz gan viņš Jēkabam necenšas ko skaidrot uz pirkstiem.

Tikšķ pulkstenis.

No gara laika Jēkabs ieslīdina sveces liesmas gaismā kādu tauku laimi – uz istabas sienas augu augumā kāds mistisks milzis. Zemītis to pamana, kad ēnas stāvs jau nolīkst pār viņu pašu: izbijies pat iekliedzas. Annule un Grietele spiedz. Zemītis tver meitenes pie rokas, grasoties doties laukā. Meičas pretojas, cik spēka.

ZEMĪTIS. Ejam, ejam – ejam visi trīs!

Tad visi atkal rimst. Tikšķ pulkstenis.

ZEMĪTIS. Tas pulkstenis taču stāv!

Pieskrējis pie pulksteņa, Zemītis pārlicinās, ka aļojies – dodas atkal lūkoties pa logu melnajā naktī.

MATĪSS. Varu iziet paskatīties.

ZEMĪTIS. Tu? Kas tev gar Mariju?!

MADE. Es iešu!

ZEMĪTIS. Kas tev ko prasa?!

Brīdi rimis, Zemītis pēkšņi strauji metas pie pudelēm, lej visiem.

ZEMĪTIS. Un kas tad Jauno gadu uzsauks?!

Ar glāzītēm rokās saime sastājas aplī.

ZEMĪTIS. Lai dzīvo sveiks!... Sveiks lai dzīvo!...

Visi atkārtoti Zemīša uzsaukumu, gan mazāk braši. Dzer.

ZEMĪTIS. Nemsim vēlreiz, kad Marīte būs atpakaļ!

Brīdi kluss.

Taču tad, ne vārda neteicis, Zemītis strauji met lecos kažoku un dodas laukā.

ZEMĪTIS. (Madei) Tu nenāc, ragana!

Noblīkšķot durvīm, spalgi nodžinkst kristāls.

MADE. Andžiņ, aizej tu arī – saimniekam būs drošāk.

ANDŽS. Ko es tur?...

MATĪSS. Es iešu.

MADE. Paldies, Matīss! Jēkabiņ, varbūt tu arī?

Abi iziet pa durvīm, viens otram nopakaļ.

Atkal blīkšķ durvis.

MADE. Dievs tēvs debesīs...

Tad laukā dodas arī Līze.

MADE. Kažoku, kažoku apvelc!

Līze noblīkšķina durvis neatbildējusi.

Brīdi visi stingi sēž, tad kā pēc pavēles metas pie loga.

ANNULE. Cik tumšs, cik ļoti tumšs!!!...

4. aina

Danderu māju rija, nakts.

Tumsa šeit melna un bezgalīga – nav samanāmas nedz baļķu sienas, nedz jumta līstes. Pat klons ne, kādēļ plašās rijas viducī sēdošā Marija šķiet lidināmies gaisā. Mazā svecīte velti cīnās ar tumsas piķi – tās liesmiņa neatspīd pat ovātajā spogulī, kas Marijas priekšā uzstutēts uz krēsla. Šeit spogulis izskatās trīs reizes lielāks, kādēļ Marija tā atspulgā vīd maziņa, jo maziņa.

Brīdi nedaudz biedējošajā ainā lūkojies, Zemītis lemj klusītiņām lavīties Marijai tuvāk. Nodevīgi čaukst salmi zem viņa kājām, tomēr Marija pat nesakustas.

Brīdī, kad Zemītis ierauga pats sevi Marijas spogulī, viņš gandrīz iekliedzas no izbīļa – Zemītis spogulī rādās milzim līdzīgs. Neskaidrs gan, vai Marija ir tēvu pamanījusi – viņa pat acu nesamirkšķina.

ZEMĪTIS. (čukst) Marīt... meitiņ, tas es esmu... Marīt, tēvs... es tas...

Marija sēž kā sēdējusi, Zemītis ielūkojas vēlreiz spogulī, taču nu tur ir veselas trīs Marijas, bet viņš pats mazs, mazītiņš pašā stūrīti.

Kaut Zemīša kājas pašas metas prom, viņš tomēr tiek ar bailēm galā, un tuvojas meitai no pretējās puses.

ZEMĪTIS. (čukst) Marīt, auksti, nosalusi?... Tu... tu kaut ko... kaut ko redzi, meitiņ? Ir jau pusnaktij pāri. Redzi?... Redzēji? Sieriņu? Citu kādu? Marīt?...
lesim mājās...

Marija pat nesakustas, kādēļ Zemītis beidzot lemj pieskarties meitas plecam. Tomēr pastieptā roka izskrien Marijai cauri kā tukšam gaisam.

Kliedzienu vietā Zemītis spēj vien ieidēties – Marija ir un Marijas nav...

Bet tad jau Zemītim visapkārt uzrodas vesels pulciņš Mariju: priekšā, pa labi, pa kreisi, pat augšā pie sijām tās karājas kā sikspārņi. Un pēkšņi rijas kapa klusumā ievējas arī smaga, dziļa nopūta, kādu nespētu izdvest jēlkāda šīspasaules būtne. Skaņa neklust – tā kļūst dobjāka, vēlāk arī

smalkāka, dažbrīd pat atgādinot ko līdzīgu kaislu mīlētāju elsām, taču nerimst vairs ne uz mirkli.

ZEMĪTIS. Marīt!!! Marīt, nāc pie manis!!!... Kur tu esi?!...

Viņš metas te uz vienas Marijas, te citas, te pie piecām citām, taču pie miesas pieķerties Zemītim tā arī neizdodas.

ZEMĪTIS. Prom, prom, prom!!!...

Zemītis vēzējas rokām, kā pašu nelabo gaiņādams, un tas gluži negaidīti arī palīdz: rija paliek tikai trīs Marijas. Vieglāk gan Zemītim nekļūst, jo viņas visas trīs, spoguļus kā vairokus sev priekšā turēdamas, nāk tēvam virsū. Nu paša Zemīša ir neskaitāmi daudz, un viņš ir spiests lūkoties savā baisām bailēm kropļotā noģīmī.

Ar skaļu džinkstu spoguļi pēkšņi plīst, sudraba šķembas vizuļo pa visu riju, bet, kad tās sabirst uz klona, Zemīša priekšā stāv neticami liela auguma sieva: gandrīz līdz pašam jumtam. Zem viņas kailās miesas kārtu kārtām ļum tauku segas. Iesākumā Zemītis pat neapjauš lielās sievas apmērus – tikai kad viņš paceļ skatu augšup, Zemītis ierauga, ka baisajai sievai galva tāda pati, kāda bija bijusi tai būtnei, kas lidinājās Danderu istabā Saulgriežu naktī: tā pati ragainā vilkaitas galva, kuru Zemītis taču pats bija sadedzinājis plīti.

Pēkšņi Zemītis dzird, ka viņa paša mute runā kādā nesaprotamā valodā – tā kliez kaut ko, bet jau nākamajā mirklī viņš arī ierauga pats sevi: ar milzu tērauda zobenu rokā. Tas otrs Zemītis vēzējas cik spēka un cērt – ragainās sievas galva ir nost ar vienu rāvienu. Šķīst baltie tauki, un reizē ar tiem sieva notek zemē un iesūcas klonā, kurš sāk spīdēt neizturami zils...

ZEMĪTIS. Marīt, es uzvarēju!!! Uzvarēju!!! Kur tu esi?!...

Un patiesi – Marija tumsā smaida Zemītim pretim, taču kad viņš pieskrien tai klāt, izrādās, ka tā ir vien Marijas galva, kas dus uz zelta šķīvja.

MARIJA. Cik labi, tēvs, ka tu izglābi mani!...

Un tikai tagad Zemītis ierauga, ka šķīvi tura Marija pati: tikai bez galvas. Tomēr tad viss strauji nozūd sarkanu ābolu jūrā – pametis skatu augšup, Zemītis ierauga Mariju, kura lidinās zem paša jumta spodri melnā zārkā, no kura sarkanie āboli arī birst laukā. Tā Marija smeļ, smeļ skaņi, skaļi, Zemītim cieši acīs lūkodamās...

Zārks riņķo arvien zemāk un zemāk līdz pie pašam Zemīša kājām ietriecas mirdzošajā klonā, un pazūd kā nebijis.

ZEMĪTIS. Marīt!!!...

*Zemītis metas daudz klonu, skrāpēt to, tā cenšoties meitu glābt, taču,
uzliesmojis sarkans, tas kļūst atkal melns, bet Marijas balss atskan rijas
pretējā stūrī.*

MARIJA. Tēvs, tēvs!!!...

*Kad Zemītis lec kājās, viņš atkal redz Mariju sēžam pie ovālā spoguļa – tā
atspulgā abos lūkojas Pēteris.*

ZEMĪTIS. Pēter?!!!!...

MARIJA. Pēter?...

Pēteris pasmaida.

ZEMĪTIS. Tu redzi, redzi?!

MARIJA. Pēteris...

*Bet tad strauji rijā brāžas iekšā Matīss ar Jēkabu: tam rokā koši degoša
lāpa.*

ZEMĪTIS. Redzat, redzat?!!!

MATĪSS. Ko? Kur?!

ZEMĪTIS. Spogulis!!!

Kad visi paveras spogulī, Pēteris uzsmaida vēlreiz un nozūd tumsā.

ZEMĪTIS. (*Marijai*) Tu redzēji, redzēji?!

MARIJA. Tēvs!...

MATĪSS. Ko redzējāt, ko jūs redzējāt?!...

*Taču nedz Zemītis, nedz Marija neatbild – viņi ir cieši viens otru apskāvuši,
tēvs izmisīgi glāsta meitas muguru.*

ZEMĪTIS. Nekad, nekad es... Marīt, tu esi... protams, nekad! Es, es, muļķis!...

Ja tu zinātu!...

MATĪSS. Kas te bija?...

Atbildes nav.

Negaidīti rijā uzrodas Līze – viņas jaka plaši vaļā.

MATĪSS. Karsti?

LĪZE. Galva bez rumpja taisnību runā!...

Tad rijā iebrāžas arī visi pārējie.

MADE. Kas te kļiedza?!

JĒKABS. Saimnieks!...

MADE. Jēkab?!...

ZEMĪTIS. Marīt, Marīt!...

MADE. Jēkab, tu ko teici?!...

Jēkabs gan nepaspēj atbildēt – negaidīti zemē krīt un skaņi saplīst krēsla stutētais ovālais spogulis. To mana tikai Annule un Grietele – abas spiedz.

5. aina

Danderu mājas, saimes istaba. Diena.

Viss ir tāpat kā iepriekš, tikai trūkst lepno kristāla lustru.

Made kārtu jau teicami sakārtoto istabu – arī viņa pati ir saposusies.

Tomēr mieru viņā nemana.

Kad veras durvis, un pa tām iekšā nāk Andžs, Made metas strauji tam pretim.

MADE. Kur tik ilgi?!

ANDŽS. Nav.

MADE. Kur aizvazājušās?

ANDŽS. Nav bijušas pie viņiem.

MADE. Ko muldi?! Kur tad? Pēterītis, Pēterītis, un tagad – stunda līdz baznīcai!... Atkal tā dullā Liene?

ANDŽS. Nav. Nav bijusi tur arī.

MADE. Pie Katrīnas?

ANDŽS. Nebiju.

MADE. Es teicu!

ANDŽS. Neteici.

MADE. Nevajag ar pakaļu domāt!

ANDŽS. Iet? Tagad?

Atbildes vietā Made dzišus izdzen Andžu pa durvīm.

Viņai pretim nāk Annule ar Grieteli – viena nes krāšņu, baltu brūtes kleitu, otra – garumgaru plīvuru: tā galu viņa iepinusi sev matos.

MADE. Ņem nost – slikta zīme!... (par kleitu) Kura vilka?!

Annule paklusām norāda uz Grieteli, tā uz Anneli.

MADE. Mēģiniet tik vakarā kāda līgavas pušķi ķert!... Marš, mutes mazgāt!

Abas meitenes prom, tālāk no Mades neomas.

Taču, tikko viņas ir pa durvīm laukā, iekšā nāk Jēkabs. Arī saposies, baltā kreklā, kaut ko aiz muguras slēpdams.

MADE. Tevis tik te trūkst! Negribu es ar tevi neko runāt – punkts un āmen! Ko klusē?! Ej!

Jēkabs gan tieši pretēji – tuvojas Madei.

MADE. Es tev teicu – krāpnieki un meļi manā gultā nekad nav kāpuši, viss!

Tomēr Jēkabs negriežas uz promiešanu – viņš sniedz Madei aiz muguras slēpto: tā ir sarkana, paļukusi puķe.

MADE. Brūtgans atradies!...

Viņas balss mirklī ir zaudējusi šerpumu. Puķi gan Made neņem, bet Jēkabs to veikli iespiež tai ņiebura izgriezumā starp krūtīm.

MADE. Muļķis!!!...

Nu jau Made iesmejas, kādēļ Jēkabs itin droši liek viņai roku uz gurna. Un Made prom neraujas.

MADE. Muļķadesa... Jēkabiņ, man vajag veci, kas nerunā. Tu biji tik labs...

Jēkabs ar brīvo roku rāda viņai kādas zīmes.

MADE. Bet mēs taču abi zinām, ka tu neesi mēms... Labi, ko es varēšu darīt, ja tu atkal neizturēsi?... (smejas) Beidz ākstīties, nopietni!... Priekš kam tad man tādu veci vairs vajadzēs, ja es tā izdarīšu?

Jēkabs spiež Madi sev klāt.

MADE. Jēkabiņ, kas man tāds par puļķi te duras?

Atbildes vietā, Jēkabs bīda Madi prom uz istabu. Brīdi jāvusies, viņa strauji atsprāgst no Jēkaba.

MADE. Marīte pazudusi! Kā aizgāja no rīta pie Rudzīšiem pēc pušķa, tā nav. Un nav nemaz tur bijusi!... Nē, kāpēc lai viņa tagad laistos no brūtgāna, kurš ar asinīm izspiests? Laimīga droši vien, pulkstenī neskatās... Baznīca tūlīt! Andžu pie Katrīnas aizsūtīju, aizskrienam paši līdz Brīveļiem!... Muļķa meitene, nu!...

Abi smiedamies prom.

Brīdi vientuļš tikšķ pulkstenis. Kad tas nozvana ceturtdaļu stundas, istabā iebrāžas Mare. Viņa ir skrējusi, knapi tver elpu. Mares acis ir asaru pilnas, tomēr viņa turas, lai pār vaigiem tās nelaistu.

Ieraudzīdama brūtes kleitu, Mare tajā ietinas. Taču tad viņa strauji met nost drēbes, lai vilktu koši balto tērpu mugurā. Marei tas der kā uzliets.

Pļivuru viņa iepin sev matos kā visdārgāko kroni.

Paspoguļojusies loga stiklā, Mare dodas pie pulksteņa un stādina tā pendeli. Kluss. Vien kaut kur tālumā kliegz kāds putns.

Kad uz lieveņa nodun solī, Mare steigšus noguļas uz galda visā garumā.

Iekšā nāk Zemītis – arī goda drānās.

ZEMĪTIS. Brūte vēl nav, nāc...

Viņam nopakaļ istabā ienāk Pēteris – brūtgana svārki, puķe pie atloka, īpaši salokoti mati. Pēteris sēstas Zemītim līdzās uz mūrša. Brīdi abi klusē. Kaut Pēteris ir satraukts, savu laimi viņam nākas grūti slēpt.

ZEMĪTIS. Kāpēc tas kalējs tev tāds draugs?

PĒTERIS. Nebūs viņš – aizbraucis šorīt. Pilnīgi traks – pametis ēzē uguni kuramies: nez kur jāskrien. Visu laiku tik stāstīja, ka braukšot prom. *Nach Amerika!*... Aizbrauc tur, nezin kur. Nepatika man viņš, pareizi ļaudis runāja, man šķiet. Gandrīz vai jājauc tā smēde nost.

ZEMĪTIS. Zini, es izdomāju, ka vajag, lai viss ir godīgi. Teikšu, kā ir – tu man nepatīc. Es zinu, ka tu zini, bet es gribu, lai tu zini, ka es zinu, lai tīras kārtis, skaidra bilde... Pagaidi, es tagad parunāšu!... Nē, tas nav par to spoguļi: neturu es jūs aizdomās. Vairs. Zini, kā saka: *Uzticies, bet neesi muļķis!*... Es paokškerēju drusku – tava mamma jau droši ka izstāstīja: esot viņai pusnaktī devis buču uz vaiga, nevarēji būt divās vietās vienā laikā... Vienvārdsakot, tāpēc tu man ne... nenepatīc, tas ir nepatīc ne tāpēc. Bet tāpēc, ka... Es zinu, ka tev tilts par Mariju svarīgāks. Asinis tev citas.... Pagaidi, es saku!... Bet zini... Mana Zelmiņa, Marītes mamma, viņa nenomira ar dūrēju, viņa... no koka nokrita. Jā, jā – bija tur uzrāpusies diez kāpēc un nokrita. Es taču nevarēju nevienam teikt – traka sieva. Es tikai viens pats zināju, ka viņa tā dara, vēl Marīti kādreiz līdzī paņem. Domāju, labāk neredzēšu – mīļā miera labad, un miers. Bet viņa, redz kā... Tā tas bija.

PĒTERIS. Nav man tilts svarīgāks. Tos āliņģus izsitu, lai redz, ka es... ka es neesmu sliktāks. Galva man ir. Un Marīti es ļoti, ļoti... ļoti es viņu, ļoti...

ZEMĪTIS. Kādā krāsā viņai acis, zini?

PĒTERIS. (*smējas*) Visām meitām acis brūnas!

Zemītis gan nesmejas Pēterim līdzī.

ZEMĪTIS. Neļauj viņai kokā kāpt, neļauj...

PĒTERIS. Kur hrustāli, lampas?

ZEMĪTIS. Klētsaugšā. Stiepsiet uz māju, ja Marīte gribēs.

PĒTERIS. Kāpēc negribēs?

ZEMĪTIS. (*pēc brīža*) Laižamies - brūte var ienākt, nav pareizi, ka mēs te...

Zemītis ceļas, dodas uz durvju pusi, taču tad stājas, nāk atpakaļ pie pulksteņa: viņš ir pamanījis, ka tas ir noklusis. Zemītis vairākkārt iešūpo pendeli, tomēr ik reizi pulkstenis atkal stājas.

ZEMĪTIS. Jauns taču...

Strauji veroties durvīm, iekšā nāk Made, Jēkabs un Andžs.

MADE. Nav nekur!!! Marīte pazudusi!...

PĒTERIS. Gribēdams pie mums nepazudīsi.

MADE. Visus āliņģus pat apskrējām.

PĒTERIS. Ko tad viņa tur darīs?

MADE. (*Zemītim*) Tu dzirdi ar?!

Neko neteikdams, Zemītis pēkšņi skauj Madi, ilgi nelaiž vaļā – viņa pat apraudas.

MADE. Neesmu es tomēr nekāda ragana, ko?... Ei, vaļā nelaidīsi?

Beidzot Zemītis laiž Madi vaļā. Tad viņš sniedz Jēkabam roku – to Zemītis stingri spiež, cieši tura. Tad strauji uz durvīm.

MADE. Marīte jāmeklē!

ZEMĪTIS. Atrodiet. Mēs jau braucam uz baznīcu. Atsūtīsim kamanas atpakaļ, taisieties.

MADE. Paklausies!

Viņa atver plaši durvis – tagad attāli saucošā putna balss pavisam tuvu: tas ir mākoņkauķis.

PĒTERIS. Vēl tak ziema! Kas tas tāds ir?

ZEMĪTIS. Klusu!!!

MADE. Kas tas ir? Visu laiku mums virs galvām, bet nekur neredz. Jēkabiņš arī nav tādu dzirdējis...

Zemītis strauji laukā, visi, izņemot Pēteri, tam nopakaļ.

MADE. Kur tu skriesi?! Marīte nozudusi!...

Pēteris nolūkojas uz viņiem pa logu.

Tad viņš dodas pie kumodes un ņem no tās laukā cigāru kasti – viņš labi zina, kur tā ieslēpta. Aizsmēķē resno smēķi Pēteris ar īpašu baudu, taču jau pirmais dūms aizsit tam elpu. Klepus ir spēcīgs, vaļā nelaiž – klupdams, krizdams Pēteris metas laukā, pagalmā.

Durvis ir palikušas vaļā.

Uz galda joprojām stāv Marijas brūtes kleita un plīvurs – Mares te vairs nav.

Līdzās satrauktām balsīm, laukā dzird saucam mākoņkauķi.

Gaišs, smaržo pēc pavasara.
